

Ndërtimi i besimit në media përmes edukimit mbi median dhe informacionin

2018

Ndërtimi i besimit në media përmes edukimit mbi median dhe informacionin

Autor: **Stafi hulumtues i Institutit për Politika Zhvillimore (INDEP)**

Programi: **Zhvillim i qëndrueshëm**

Publikimi: **Tetor, 2018**

Zhvillimi i Qëndrueshëm
Sustainable Development

Instituti për Politika Zhvillimore – INDEP

Botim i Institutit për Politika Zhvillimore (INDEP). Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk guxon të riprodhohet, të ruhet në ndonjë sistem të të dhënave apo të transmetohet, në asnjë formë apo mënyrë, pa pëlqim paraprak nga botuesi. Botimi mund të shpërndahet në formë elektronike, por vetëm në tërësi dhe vetëm për qëllime jokomerciale.

Ky punim është publikuar me mbështetjen e Komisionit Evropian dhe UNESCO në kuadër të projektit 'Ndërtimi i besimit në media në EJT dhe Turqi'. Përmbajtja e këtij dokumenti, duke përfshirë opinionet e shprehura, jo domosdoshmërisht reflektojnë ato të donatorëve të INDEP, stafit të tyre, bashkëpunëtorëve apo Bordit.

Edukimi mbi Median dhe Informacionin

Dokument pozicionimi për Edukimin mbi Median dhe Informacionin në Kosovë¹

¹ Të gjitha referencat ndaj Kosovës bëhen në kontekst të Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të KB-së.

Hyrje

Kosova^{*2} aktualisht ka një nivel depërtimi të internetit prej 77.7% që nga viti 2013, mbi 40 televizione kombëtare dhe lokale dhe mijëra media online në gjuhën shqipe³. Këto statistika tregojnë qartë se qytetarët e Kosovës^{*4} kanë ekspozim të konsiderueshëm në informata si dhe në media. Gama e kredibilitetit, transparencës, anshmërisë implicite dhe eksplicite dhe saktësisë së informacionit në këto medie informuese është gjithashtu e ndryshme. Dobitë nga qasja e lirë në gjerësinë e informacionit vijnë gjithashtu me përgjegjësinë e konsumimit të këtij informacioni në mënyrë kritike. Për ta bërë këtë, një individ duhet të jetë në gjendje t'i kuptojë funksionet e mediave dhe ofruesve të tjerë të informacionit, ta vlerësojë në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre dhe të marrë vendime të informuara si përdorues dhe prodhues i informacionit dhe përmbajtjes së medias. Edukimi mbi median dhe informacionin (EMI) kërkon të krijojë korniza legislative dhe strategjike për t'i zhvilluar këto aftësi tek të gjithë njerëzit.

EMI është një qasje ndër-seksionale për një sërë çështjesh. Në krye qëndrojnë çështjet e edukimit mbi median dhe informacionin. Në mënyrë tipike, edukimi mbi informacionin është një set aftësish që u mundëson individëve të dinë se kur dhe çfarë informacioni u nevojitet, ku ta gjejnë, ta vlerësojnë dhe ta përdorin për të zgjidhur një problem. Edukimi mbi median përdor disa nga të njëjtat koncepte dhe është definuar si një set aftësish të nevojshme për t'iu qasur, analizuar, vlerësuar dhe krijuar mediat. Kur kombinohen, edukimi mbi median dhe informacionin përbën bazën e shkathtësive të nevojshme për një qytetar që të jetë një përdorues efektiv i peizazhit informativ digjital, një aftësi thelbësore në mjedisin e sotëm të njohurive digjitale.

² Ibid si 1.

³ Kosovo Association of Information and Communication Technology (STIKK), "Internet Penetration and Usage in Kosovo", p.13 - http://www.mfa-ks.net/repository/docs/STIKK_raport_eng_2013_short_web.pdf.

⁴ Ibid si 1.

Edukimi mbi median dhe informacionin, megjithatë, gjithashtu përfshin një numër çështjesh ndër-seksionale. EMI përqendrohet në qasjen e barabartë në të mësuar dhe informim për komunitetet e ndryshme përmes komponentit të saj të Edukimit mbi Median dhe Informacionin dhe Dialogut Ndërkulturor (EMIDN). Gjithashtu përqendrohet në domosdoshmërinë e zhvillimit të aspektit etik dhe profesional të mediave dhe konsumimit dhe krijimit të informacionit.

Në Kosovë⁵, në disa faza të sistemit të arsimit formal janë përfshirë koncepte indirekte të EMI. Zhvillimi i aftësive të informacionit dhe komunikimit teknologjik, kompetenca në të menduarit kritik, hulumtimi dhe vlerësimi kritik i informacionit janë përfshirë si kompetenca thelbësore në kurrikulat e shkollave të Kosovës⁶. Sidoqoftë, nuk është zhvilluar një strategji e harmonizuar për EMI që do t'i bashkërendonte politikat dhe veprimet e akterëve shtetërorë dhe jo-shtetërorë. Me qëllim të fillimit të procesit të zhvillimit të një strategjie për EMI, akterë nga disa sektorë të sferave publike të Kosovës⁷ kanë mbajtur konsultime të vazhdueshme për EMI.

Këto konsultime kanë çuar në një pozicionim të përbashkët të një grupi gjithëpërfshirës të qeverisë (Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Zyra e Kryeministrit, Komisioni i Pavarur për Media), Shoqërisë Civile dhe sektorit privat të EMI në Kosovë⁸. Është qëndrim i përbashkët i të gjithë akterëve të lartpërmendur që Kosova⁹ duhet të angazhohet në zhvillimin dhe zbatimin e një strategjie nacionale për EMI që harmonizon të gjitha politikat nacionale në arsimin formal, joformal dhe atë informal, mediat si dhe shoqërinë civile dhe sektorin privat mbi EMI.

⁵ Ibid si 1.

⁶ Ibid si 1.

⁷ Ibid si 1.

⁸ Ibid si 1.

⁹ Ibid si 1.

Pozicionimi për zhvillimin e EMI në Kosovë^{*10}

Hisedarët e EMI-it besojnë se ekziston një nevojë e menjëhershme për ta formuluar një kornizë strategjike për harmonizimin e të gjitha përpjekjeve për EMI dhe kanalizimin e mbështetjes në fusha specifike të fokusit. Si rezultat, u krijuan një sërë objektivash kornizë strategjike, së bashku me hisedarët kryesorë përgjegjës. Hisedarët gjithashtu besojnë se akteri shtetëror që posedon memorie institucionale të besueshme dhe aftësinë për të drejtuar një strategji multi-gjeneruese është bartësi optimal i kësaj përpjekjeje për harmonizim dhe zhvillim.

Për ta krijuar një qasje të qëndrueshme dhe kohezive drejt zhvillimit të EMI-it, të gjithë hisedarët ranë dakord mbi një sërë parimesh të përbashkëta që do ta udhëheqin zhvillimin e mëtejshëm.

- **Strategjitë për Edukimin mbi Median dhe Informacionin në Kosovë^{*11} duhet të jenë të dizajnuara veçanërisht për ta trajtuar të menduarit kritik.** Zhvillimi i aftësisë për të vlerësuar në mënyrë kritike informacionin, proceset, paragjykimet dhe besimet është thelbësore për të siguruar internalizimin e EMI-it si një koncept i përbërë.
- **Edukimin mbi Median dhe Informacionin duhet të nxisë dialog të hapur, të respektuar dhe të bazuar në fakte.** Pa diskriminim ndaj temës, një dialog gjithëpërfshirës dhe i suksesshëm duhet të jetë plotësisht pjesëmarrës - të kërkojë në mënyrë aktive përfshirjen e grupeve të marginalizuara - dhe i informuar – të inkurajojë në mënyrë aktive qytetarë të informuar kritikë të cilët marrin pjesë në dialog.
- **Miratimi i EMI kërkon përfshirje të të gjithëve.** Përfshirja e bazuar në stimuj mund të ndihmojë vetëm pjesërisht në përvetësimin e EMI. Përfshirja e hisedarëve duhet të jetë vetë-nxitëse, për të mirën e të gjithëve.

¹⁰ Ibid si 1.

¹¹ Ibid si 1.

- **Përfshirja në përpjekjet për EMI është përfitim për palën pjesëmarrëse.** Përfshirja në përpjekjet për EMI duhet të ofrojë përfitim për palët që mbulojnë pjesën e tyre të punës në çdo përpjekje për EMI në Kosovë^{*12}. Hartimi i këtyre përpjekjeve duhet të sigurojë që përfitimet për hisedarët pjesëmarrës të merren parasysh.

Objektivat

Hisedarët, bazuar në hulumtimet dhe diskutimet e zhvilluara gjatë gjithë periudhës së konsultimit për përpjekjet për EMI në Kosovë^{*13}, përshkruan një set kyç të objektivave strategjike. Këto objektiva janë zhvilluar që në mënyrë efikase të zhvillohet strategjia për EMI në Kosovë^{*14}, duke qenë të vetëdijshëm për realitetin në terren, duke përshtatur EMI në kontekstin e Kosovës^{*15} dhe duke shfrytëzuar strukturat dhe përpjekjet ekzistuese e akterëve të ndryshëm lidhur me EMI.

Objektivi 1: Zhvillimi i Politikave Qeveritare

Për të siguruar qëndrueshmërinë e përpjekjeve për EMI, EMI duhet të transmetohet në të gjitha nivelet e sistemeve të arsimit obligativ dhe zgjedhor. Përveç kësaj, EMI duhet të përforcohet në të gjithë sistemet dytësore të informimit publik dhe të arsimit, duke përfshirë bibliotekat, galeritë dhe të integrohet në përpjekjet e tjera për shpërndarje. Kjo është veçanërisht e rëndësishme duke parë që profesionistët e gazetarisë ndajnë bindjen se leximi kritik i medias është një aftësi që duhet të mësohet në këto nivele¹⁶. Këta profesionistë besojnë gjithashtu se mungesa e edukimit të

¹² Ibid si 1.

¹³ Ibid si 1.

¹⁴ Ibid si 1.

¹⁵ Ibid si 1.

¹⁶ INDEP anketa në internet me profesionistët e mediave dhe hulumtuesit e medias. 31 të anketuarve në pyetjen me përgjigje të shumëfishta "Kush mendoni se do të kishte ndikim më të madh në edukimin e publikut për mediat dhe informacionin?". Përgjigja më e shpeshtë është "Shkollat Filllore dhe të Mesme" (67.7% e të anketuarve), e ndjekur nga Universitetet (58.1% e të anketuarve). Opsionet e përgjigjes: 1) Prindërit dhe familjet, 2) Shkollat fillore, të mesme dhe të mesme, 3) Universitetet, 4) Mediat, 5) Gazetarët dhe profesionistët e medias, 6) Shoqëria civile dhe grupet joformale, 7) 8) MASHT, 9) KPM, 10) Zyrat e Marrëdhënieve me Publikun, 11) Shoqatat e Gazetarëve në Kosovë*, 12) Nuk ka nevojë për shkollim.

publikut, dhe të vetë gazetarëve dhe redaktorëve të medias në lidhje me median dhe informacionin, është sfida kryesore e EMI në Kosovë^{*17}. Prandaj, zhvillimi i politikave qeveritare të harmonizuara dhe gjithëpërfshirëse në lidhje me arsimin rreth EMI është një objektiv strategjik kyç.

Objektivi specifik 1:

Harmonizimi i kornizës aktuale të kurrikulës së arsimit me fokus në të menduarit kritik.

Objektivi specifik 2:

Zhvillimi i një kornize për përfshirjen e EMI në të gjithë kurrikulën mësimore.

Objektivi specifik 3:

Identifikimi dhe zbatimi i strukturave nxitëse dhe mekanizmave të detyrueshëm për përfshirjen e EMI në arsimin e lartë.

Objektivi specifik 4:

Rivitalizimi i bibliotekave, galerive dhe qendrat e tjera të informacionit dhe vendosja e tyre si kanale të shpërndarjes së EMI.

Objektivi specifik 5:

Zhvillimi i kapaciteteve të TIK-ut në mjediset shkollore.

¹⁷ Ibid si 1.

Objektivi strategjik 2: Harmonizimi i politikave të mediave dhe zhvillimi i kapaciteteve të medias në Kosovë^{*18}

Duke e njohur nevojën për ta mbajtur një politikë mosndërhyrjeje me mediat, duke siguruar njëkohësisht përvetësimin e koncepteve të EMI brenda këtyre medieve, qëllimet e këtij objekti strategjik janë zhvillimi i strukturave nxitëse që nxisin zbatimin konceptet e EMI nga gazetarët dhe mediat.

Bazuar në konsultimet nacionale, grupe të shumta ekspertësh bien dakord për faktin se në Kosovë^{*19}, mediat tradicionale ende mbajnë një nivel të konsiderueshëm shikueshmërie dhe lexuesish online. Si të tilla, ata luajnë rol kyç në informimin e qytetarëve dhe janë krijuar aktivë të opinionëve. Kjo është edhe përfitim dhe sfidë. Aspekti i dobishëm i këtij realiteti kontekstual në Kosovë^{*20} është se sigurohet një adresë përmes së cilës mund të targetohet koncepti i EMI te publiku përmes vetë mediave. Sfidë rrjedh nga burimet gjysmë tradicionale, jo transparente të mediave që përcaktojnë një pjesë të spektrit të medias në Kosovë^{*21} dhe nga një paaftësi e brendshme për të ndikuar, madje edhe për të identifikuar vendimmarrësit, brenda këtyre mediave.

Sidoqoftë, miratimi i edukimit për EMI-t dhe aktivitetet e informimit nga mediat kryesore tradicionale në vend sjellin përfitime për vetë mediat. Kryesisht, mediat që miratojnë politika të tilla do të përfitonin nga rritja e besnikërisë së shikuesve / lexuesve dhe rritjes së besueshmërisë - të cilat ende janë nxitës të konsiderueshëm të të ardhurave në Kosovë^{*22}. Së dyti, me zhvillimin e njëkohshëm të programeve për edukim të vazhdueshëm për gazetarët - përmes mjeteve online - vetë mediat do të përfitonin nga rritja e kapaciteteve profesionale të stafit të saj të prodhimit.

¹⁸ Ibid si 1.

¹⁹ Ibid si 1.

²⁰ Ibid si 1.

²¹ Ibid si 1.

²² Ibid si 1.

Si e tillë, përafrimi i strukturave nxitëse vullnetare për përvetësimin e përpjekjeve për edukimin publik për EMI nga mediat tradicionale me materiale të gatshme për trajnim dhe edukim duhet të sigurojnë një përpjekje të suksesshme në fushën e informimit.

Objektivi specifik 1:

Ideimi i një mekanizmi veprimi përmes të cilit mediat do të ishin mjete aktive për ofrimin e edukimit EMI.

Objektivi specifik 2:

Zhvillimi i kurrikulave të trajnimit vullnetar në formatin online për konceptet e EMI për gazetarët dhe qytetarët.

Objektivi specifik 3:

Krijimi dhe mbështetja e një mekanizmi aktiv, joformal dhe informativ për të avokuar te mediat për përfshirjen e koncepteve të EMI në raportimet dhe politikat editoriale.

Objektivi specifik 4:

Zhvillimi i një mekanizmi për t'u mundësuar medieve dhe gazetarëve që të shërbejnë si edukatorë të EMI në kanalet e arsimit formal, joformal dhe informal.

Objektivi strategjik 3: Harmonizimi i përpjekjeve individuale të organizatave për maksimizimin e ndikimit

Disa përpjekje për EMI në Kosovë^{*23} tashmë janë në proces nga një numër organizatash vendore dhe ndërkombëtare. Këto përpjekje shkojnë nga mekanizmat formalë dhe joformalë të edukimit dhe trajnimit, deri te aktivitetet që lidhen me qëllimet e EMI-t (të tilla si ofrimi i edukimit të TIK për gratë). Një faktor i përbashkët që zhvillohet në të gjitha këto përpjekje është koordinimi – te shumica, koordinimi është shumëpalësh, por jo gjithëpërfshirës. Si e tillë, u identifikua nevoja për një përpjekje të koordinuar.

Nevoja për një qasje të koordinuar i shërben fillimisht shfrytëzimit më të mirë të kapaciteteve unike profesionale të secilës organizatë, si dhe për të shmangur përpjekjet e dyfishuara në të gjithë sistemin. Ky koordinim gjithashtu do të ndihmonte në krijimin e një kanali inputi në përpjekjet e tjera të koordinuara.

Objektivi specifik 1:

Krijimi i një rrjeti formal të organizatave joqeveritare të orientuara nga drejt EMI-t.

Objektivi specifik 2:

Përdorimi i rrjetit formal për të ofruar input për të gjitha objektivat e tjera strategjike.

Objektivi specifik 3:

Përfshirja e organizatave informale akademike dhe hulumtuese në rrjetin formal.

Objektivi specifik 4:

Hartimi dhe implementimi i agjendës së zhvillimit të hulumtimit për EMI në Kosovë^{*24}.

²³ Ibid si 1.

²⁴ Ibid si 1.

Objektivi strategjik 4: Sigurimi i gjithëpërfshirjes të grupeve të marginalizuara në të gjithë strategjinë kombëtare për EMI

Përfshirja është një koncept kyç i EMI dhe si e tillë të gjitha aktivitetet e planifikimit, dizajnit dhe zbatimit duhet të filtrohen përmes një lente përfshirëse proaktive. Kjo lente duhet të aplikohet nga të gjithë aktorët në të gjitha fazat e zhvillimit dhe zbatimit.

Hisedarët e përfshirë në konsultimet nacionale ranë dakord në parim që sigurimi i zbatimit të një agjende gjithëpërfshirëse në EMI në Kosovë²⁵ kërkon përqendrim të veçantë. Ky fokus është përcaktuar si një objektivi strategjik në vetvete që të përshkruajë rëndësinë e tij dhe gjithashtu të detyrojë vetë-përputhshmërinë nga të gjithë aktorët pjesëmarrës në EMI.

Objektivi specifik 1:

Në mënyrë aktive të përfshihen përfaqësuesit e grupeve të marginalizuara (gratë, të rinjtë dhe minoritetet etnike, seksuale dhe minoritetet e tjera të marginalizuara) me fuqi të vetos gjatë gjithë iniciativave të politikave dhe harmonizimit dhe grupeve të hisedarëve.

Objektivi specifik 2:

Të angazhohen në mënyrë aktive ekspertët e çështjeve të marginalizuara në formulimin e politikave, pavarësisht nga pjesëmarrja vullnetare e përfaqësuesve të grupeve të marginalizuara.

Objektivi specifik 3:

Financimi duhet të pasqyrojë synimin kur të hartohen politikat e vetëdijsme për grupet të marginalizuara.

²⁵ Ibid si 1.

Objektivi strategjik 5: Komunikoni, matni, analizoni dhe komunikoni përsëri

Aspekti më i rëndësishëm i një përpjekje nacionale për EMI është komunikimi - përkatësisht informimi i qytetarëve në tërë Kosovën^{*26} rreth iniciativave, politikave dhe përpjekjeve që po bëhen në sferën e EMI. Aspekti dytësor i këtij komunikimi është matja - duke siguruar që bazat të jenë vendosur dhe përmirësimet në strategji të jenë bërë duke përdorur analiza të bazuara në dëshmi.

Objektivi specifik 1:

Zbatimi i një fushate të vazhdueshme dhe gjithëpërfshirëse të ndërgjegjësimit publik për të kërkuar input në strategjitë në nivel nacional.

Objektivi specifik 2:

Sigurimi që të gjitha politikat dhe strategjitë e reja përfshijnë gjenerimin e synimeve SMART, me fokus në matjet para dhe pas ndërhyrjes.

²⁶ Ibid si 1.

Përfundimet dhe hapat e ardhshëm

Edukimi mbi median dhe informacionin përfshin një grup thelbësor të aftësive të ndërlidhura të nevojshme për të qenë një anëtar funksional, produktiv dhe efektiv i shoqërisë. Qasja shkon përtej përbërësve prej të cilëve rrjedh, duke i vendosur të gjitha këto aftësi në një ombrellë të harmonizuar. Përfitimet nga kjo qasje e harmonizuar janë të shumfishta, duke u mundësuar qytetarëve ta kuptojnë informacionin dhe nuancat e tij dhe zhvillimin e aftësisë për të menduar në mënyrë kritike rreth informacionit. Individët gjithashtu zhvillojnë aftësinë për të aplikuar etikën dhe standardet profesionale të gazetarisë në konsumimin dhe krijimin e informacionit dhe mediave të tjera. Së fundi, qasja e harmonizuar për EMI gjithashtu u mundëson individëve t'i përdorin shkathtësitë e lartpërmendura në dialogë konstruktivë, të hapur dhe të informuar, qoftë online ose offline.

Zhvillimi i këtyre aftësive është kyç për një vend si Kosova^{*27}. Këto aftësi do të ndihmonin për t'i udhëzuar qytetarët për të lundruar në morinë e burimeve të informacionit të disponueshëm. Do t'u mundësonte qytetarëve ta dallojnë faktin nga opinioni, animin nga objektiviteti dhe ta dallojnë informacionin e besueshëm. Kjo ka efekt të drejtpërdrejtë në kërkesën për burime më të mira informacioni dhe përfundimisht në përmirësimin e diskursit dhe dialogut publik. Së fundmi, qytetarët e informuar janë vendimtarë për shëndetin e demokracisë.

Hisedarë të ndryshëm janë konsultuar gjatë gjithë procesit të hartimit të dokumentit pozicionues nacional për EMI. Të gjithë hisedarët besojnë se një politikë e harmonizuar dhe një kornizë strategjike për EMI janë thelbësore për interesat e publikut dhe institucioneve. Hisedarët gjithashtu besojnë se është thelbësore që pishtarin gjatë gjithë procesit të harmonizimit dhe zhvillimit të strategjisë ta mbajë një akter qeveritar. Kjo do të siguronte që puna të jetë gjithëpërfshirëse, ndër-gjenerata për shkak të kujtesës së qëndrueshme institucionale dhe përfundimisht e përgjegjshme dhe transparente për të gjithë.

²⁷ Ibid si 1.

Duke u nisur nga pozicioni i diskutuar këtu, hisedarët arritën në një numër rekomandimesh mbi hapat që duhet të ndërmerren me qëllim të zhvillimit të një kornize të harmonizuar për EMI në Kosovë^{*28}:

1. Zyra për Qeverisje të Mirë e Kosovës^{*29}, si rezultat i përkushtimit të shprehur gjatë konsultimeve fillestare, duhet ta marrë përsipër, në bashkëpunim me organizatat kryesore të shoqërisë civile, vendosjen e strukturës organizative të një grupi fillestar punues. Grupi fillestar punues do të jetë gjithashtu përgjegjës që vullnetarisht ta caktojë një hisedar përfaqësues për secilin grup të interesuar të identifikuar - nga përfaqësuesit individualë të pakicave, ekspertët e temave, përfaqësuesit e industrisë etj.
2. Grupi fillestar punues do të jetë i ngarkuar me zgjerimin e objektivave strategjike dhe specifike të zhvilluara më sipër, si dhe hartimin e një liste fillestare të bartësve të pishtarit dhe kontribuesve në secilin zinxhir të objektivave. Grupi fillestar punues duhet gjithashtu të sigurojë që para fillimit të çdo seance pune, të gjithë kontribuesit potencialë për një objektiv strategjik të jenë kontaktuar dhe të marrin pjesë në këtë proces.
3. Grupi fillestar punues, nën mbikëqyrjen e Zyrës për Qeverisje të Mirë, në bashkëpunim me grupet punuese të objektivave strategjike, do të zhvillojë gjithashtu mekanizma për përcjelljen e vetë procesit të strategjisë, politikës dhe zbatimit. Këto mekanizma përcjellës do të shërbejnë për të siguruar që procesi të vazhdojë përpara, si dhe përcjelljen e progresit.
4. Pas krijimit të grupeve punuese për objektivat strategjike dhe pasi të caktohen rolet udhëheqëse të tyre, këto grupe do të zhvillojnë plane të detajuara të punës, duke përfshirë zhvillimin e studimeve bazë për arritjen e objektivave të tyre përkatës.

²⁸ Ibid si 1.

²⁹ Ibid si 1.

5. Procesi i lartpërmendur duhet t'i përfshijë të gjithë aktorët kryesorë. Në rastin e grupeve të marginalizuara të përfaqësuara, duhet të bëhen përpjekje të shumta për t'i gjetur përfaqësuesit ose ekspertët e grupeve të marginalizuara, nëse përfaqësimi vullnetar është i vështirë për t'u siguruar. Është e rëndësishme që përfshirja të sigurohet që të adresohen nevojat e grupeve më të ndjeshme në gjithë këtë proces.
6. Duhet të zhvillohet një fushatë e gjerë sensibilizuese para fillimit të punës së strategjisë nga grupet punuese strategjike. Fushata e ndërgjegjësimit duhet ta edukojë publikun e gjerë rreth koncepteve fillestare të EMI, qëllimit të grupit fillestar punues dhe grupeve strategjike të punës, si dhe të ofrojë mundësi për përfshirjen e feedback-ut mbi procesin për të gjithë qytetarët.
7. Plane të detajuara strategjike, legislative dhe zbatuese do të zhvillohen nga të gjitha grupet pas përfundimit të seancave fillestare të punës që do të plotësojnë dhe / ose zëvendësojnë këtë dokument si dokumenti i parë pozicionimit mbi EMI në Kosovë^{*30}.

³⁰ Ibid si 1.

ANNEX

Dokument Politikash

Përmbajtja

Hyrje.....	1
Pozicionimi për zhvillimin e EMI në Kosovë*	3
Objektivat.....	4
Objektivi 1: Zhvillimi i Politikave Qeveritare	4
Objektivi specifik 1:.....	5
Objektivi specifik 2:.....	5
Objektivi specifik 3:.....	5
Objektivi specifik 4:.....	5
Objektivi specifik 5:.....	5
Objektivi strategjik 2: Harmonizimi i politikave të mediave dhe zhvillimi i kapaciteteve të medias në Kosovë*	6
Objektivi specifik 1:.....	7
Objektivi specifik 2:.....	7
Objektivi specifik 3:.....	7
Objektivi specifik 4:.....	7
Objektivi strategjik 3: Harmonizimi i përpjekjeve individuale të organizatave për maksimizimin e ndikimit	8
Objektivi specifik 1:.....	8
Objektivi specifik 3:.....	8
Objektivi specifik 4:.....	8
Objektivi strategjik 4: Sigurimi i gjithëpërfshirjes të grupeve të marginalizuara në të gjithë strategjinë kombëtare për EMI	9
Objektivi specifik 1:.....	9

Objektivi specifik 2:.....	9
Objektivi specifik 3:.....	9
Objektivi strategjik 5: Komunikoni, matni, analizoni dhe komunikoni përsëri.....	10
Objektivi specifik 1:.....	10
Objektivi specifik 2:.....	10
Përfundimet dhe hapat e ardhshëm	11
1. Hyrje.....	17
2. Konteksti i Zhvillimit të EMI në Kosovë*	19
3. Edukimi mbi Median dhe Informacionin dhe Dialogu Ndërkulturor (EMIDN).....	21
4. EMI dhe Edukimi Formal.....	22
4.1. Edukimi formal: Politikat dhe Institucionet	22
4.2. Institucionet e Edukimit Formal: Ministria e Arsimit	23
4.2.1. Edukimi Formal: Ligji për Arsimin Para-Universitar në Kosovë*	24
4.2.2. Edukimi formal: Plani Strategjik për Arsimin në Kosovë*(2017- 2021) (PSAK) dhe mësimdhënia Para-Universitare	27
4.2.3. Objektiva Strategjike 5 e PSAK: Mësimdhënia dhe të nxënit....	28
4.3. Arsimi formal: Korniza kurrikulare e Kosovës* për Nivelet Para- Universitare	30
4.4. Kompetenca e komunikimit dhe tëtë shprehurit	32
4.5. Edukimi formal: Ligji për Arsimin e Lartë në Kosovë* dhe në PSAK	33
5. Edukimi informal.....	34
5.1. Shoqëria civile	34
5.1.1. Institutet kërkimore dhe Qendrat e Avokimit.....	36
5.1.2. OJQ-media	37

5.1.3. Asociacionet Profesionale.....	37
5.1.4. Organizatat me bazë në komunitet	38
5.2. Hisedarët e tjerë	39
5.2.1. Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (MKRS)	40
5.2.2. Bibliotekat, arkivat, muzetë dhe ndërmjetësuesit e informacionit 41	
5.2.3. Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE)....	42
5.2.4. UNICEF Innovation Labs Kosovo*/ Laboratorët e Inovacionit të UNICEF-it në Kosovë*	43
5.3. Autoritetet rregullatore	43
5.3.1. KPM.....	44
5.3.2. KMSHK.....	45
6. Korniza e Zhvillimit të Strategjisë Nacionale për EMI	46
7. Përfundimet dhe hapat e ardhshëm.....	56
8. Udhërrëfyeni për EMI në Kosovë*	58
9. ANEKSET	59
9.1. ANEKS I: Nivelet e Edukimit në Kosovë*	59
9.2. ANEKS II: Nivelet e Edukimit në Kosovë*	60

1. Hyrje

Ky dokument politikash paraqet pikënisje për prezantimit e konceptit të Edukimit mbi Median dhe Informacionin (EMI) në politikën publike të Kosovës³¹. Qëllimi i tij kryesor është të skicohet infrastruktura aktuale e politikave kur bëhet fjalë për edukimin formal dhe joformal në media dhe informacion dhe të hapë rrugën për një ndërhyrje përmes së cilës mund të prezantohet një kornizë e duhur strategjike për EMI. Si i tillë, dokumenti do të shërbejë si pikë fillestare e kontaktit ndërmjet politikës aktuale në Kosovë³² dhe Udhëzimeve të Politikave dhe Strategjive të EMI të UNESCO-s.

Në formën e tanishme, dokumenti është menduar për politikë-bërësit dhe hisedarët kryesorë kur është fjala për edukimin dhe politikën e medias dhe të informacionit. Pas konsultimeve me palët e përfshira, si dhe me serinë e debateve të strukturuar dhe publike, ky dokument do të finalizohet në një dokument politik të plotë. Drafti përfundimtar i dokumentit do të përcaktojë emëruesin më të madh të përbashkët të pozitive të të gjithë aktorëve relevantë kur është fjala për EMI në Kosovë³³. Si i tillë, do të përmbajë rekomandime strategjike nga hisedarësit për mënyrën se si duhet të kuptohet, zhvillohet dhe promovohet korniza e EMI në Kosovë³⁴.

Në përgjithësi, në kontekstin e këtij dokumenti, MIL duhet të kuptohet sipas konceptualizimit të të UNESCO-s për funksionet e mediave dhe burimeve të informacionit në shoqëritë liberale demokratike. MIL, në këtë kuptim, është një koncept i ndërlikuar dhe shumë-shtresor që mbulon njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e qytetarëve individualë, për ta shfrytëzuar median dhe burimet e informacionit në një mënyrë të arsyeshme dhe etike, jo vetëm në aspektin e funksionit, por si një kompetencë e të mësuarit gjatë gjithë jetës. Ajo ka të bëjë me nivelin e edukimit të qytetarëve ndaj

³¹ Ibid si 1.

³² Ibid si 1.

³³ Ibid si 1.

³⁴ Ibid si 1.

informacionit, teknologjisë dhe medias, për të kuptuar burimet e informacionit, si dhe për procesin, interpretimin dhe përdorimin e duhur dhe etik të këtyre informatave. Si e tillë, MIL është e lidhur ngushtë me politikën e arsimit, mediat dhe lirinë e informimit, si dhe politikën e qasjes në informata.

Në këtë pikë duhet theksuar se EMI në një kuptim të tillë konceptual, nuk është i pranishëm në politikën publike të Kosovës*³⁵. Megjithatë, ekzistojnë politika që promovojnë aspekte të caktuara të EMI-it në mënyrë implicite sipas përshkrimeve të UNESCO-s, të cilat do të paraqiten këtu. Këto dispozita kryesisht përfshihen në aspektin arsimor të EMI-t, si dhe në politikën e medieeve, dhe politikën e informacionit dhe ndërmjetësuesve të informacionit, si bibliotekat, arkivat, muzetë, sektori i TIK-ut dhe të tjerat. Andaj, fokusi i këtij dokumenti është në këto fusha.

Prezenca implicite e koncepteve të EMI në rregullativat dhe politikën e edukimit dhe të medieeve mund qartë të vihet re në politika. Kryesisht për shkak të ndikimit të bashkësisë ndërkombëtare, veçanërisht atij të Bashkimit Evropian, Kosova*³⁶ ka një kornizë solide kushtetuese dhe ligjore që garanton lirinë e medias dhe lirinë e shprehjes, e ka avancuar kuadrin ligjor mbi punën e medias dhe sidomos mbrojtjen e burimeve të gazetareve.

Ky dokument ofron një rishikim të mekanizmave të politikës aktuale dhe politikave në vend, me qëllim identifikimin e pikave kryesore përmes të cilave EMI mund të futet në Kosovë*³⁷. Intervistat, në veçanti, struktura dhe politika e Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, të cilën e identifikojmë si institucioni përgjegjës kyç për të gjitha aspektet e politikave për EMI.

Më tutje, dokumenti gjithashtu harton dhe vlerëson politikën e tjera relevante dhe hisedarët, duke synuar ta konstruktojë pasqyrën fillestare rreth kornizës së EMI. Specifikisht për këtë qëllim, dokumenti, në formën e tij aktuale,

³⁵ Ibid si 1.

³⁶ Ibid si 1.

³⁷ Ibid si 1.

është përqendruar kryesisht në atë se si janë të pozicionuara institucionet dhe politikat sa i përket edukimit formal, jo formal dhe informal, si dhe politikës së informacionit dhe teknologjisë.

2. Konteksti i Zhvillimit të EMI në Kosovë*³⁸

Rruga e zhvillimit të Kosovës*³⁹ ka qenë substancialisht e ndryshme nga vendet e tjera në rajon. Me praninë e konsiderueshme ndërkombëtare pas luftës, Kosova*⁴⁰ ka përfituar nga një qasje e të menduarit përpara drejt ndërtimit të politikave. Përfitimet e këtyre përvojave pasqyrohen në politikat dhe dokumentet që tani nënvizojnë blloqet ndërtuese të Kosovës*⁴¹. Ky kontekst dhe shpirt zhvillimor vazhdon të jetë vihet re në të gjithë bordin e politikëbërjes të ndikuar nga procesi i integritimit në Bashkimin Evropian dhe përpjekjet e Kosovës*⁴² për t'iu përmbajtur praktikave më të mira ndërkombëtare në fusha të shumëfishta.

Kjo qasje është reflektuar edhe në hartimin e politikave dhe strategjive të pavarura, por të ndërlidhura në mënyrë të brendshme, në lidhje me arsimin, mediat dhe informacionet dhe shoqëritë e dijes. Kështu, në nivelin formal të edukimit, kurrikulat janë zhvilluar me qëllim të edukimit të një shoqërie të njohurive globale, të ndjeshme në aspektin kulturor. Kjo punë është përfunduar në nivelin qeveritar, në krye me Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT), e ndjekur nga Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (MKRS). Përpjekjet e organeve qeveritare të përfshira në ndjekjen e qëllimeve zhvillimore që janë të lidhura në mënyrë implicite me EMI, kanë qenë gjithashtu përfshirëse të grupeve të tjera në shoqëri.

Përveç kësaj, konteksti i zhvillimit të medias në Kosovë*⁴³ ka marrë qasjen e një ekonomie laissez-faire. Duke besuar se rregullimi i fjalës së lirë është në

³⁸ Ibid si 1

³⁹ Ibid si 1.

⁴⁰ Ibid si 1.

⁴¹ Ibid si 1.

⁴² Ibid si 1.

⁴³ Ibid si 1.

vetvete një pengesë e fjalës së lirë, Kosova*⁴⁴ aktualisht mburret me politika dhe rregullime të kufizuara që synojnë median dhe burimet e informacionit. Ky burim i madh i lirisë, sa i përket krijuesve dhe ofruesve të informacionit, tani po nxjerrë në pah domosdoshmërinë që qytetarët zhvillojnë të kuptuarit se si ta konsumojnë në mënyrë kritike informacionin në dispozicionin e tyre. Si i tillë, zhvillimi i një qasjeje të EMI në Kosovë*⁴⁵ e ka parasysh se zgjidhja më e mirë alternative ndaj shqetësimeve në rritje të keqpërdorimit të informacionit dhe medias është një qytetar i edukuar. Ky kontekst zhvillimi në masë të madhe ndihmon së paku vullnetin e të gjithë akterëve dhe palëve të interesit për të marrë pjesë në një grup të përbashkët, të dakorduar bashkërisht, të strategjive, politikave dhe veprimeve specifike për t'u marrë me këtë çështje.

Në edukimin informal, një sërë iniciativash janë ndërmarrë nga organizatat ndërkombëtare dhe lokale dhe të tjera janë planifikuar për të ardhmen për të çuar më tutje një qasje të EMI në arsimin formal, informal dhe joformal. Me organizatat ndërkombëtare, siç është OSBE, OKB, GIZ dhe të tjerat duke e vënë fokusin në trajnimin e stafit arsimor të shkollave, iniciativa të tjera bazë përqendrohen në zhvillimin e shkathtësive kritike të leximit dhe të interpretimit. Organizata të shumta punojnë në zhvillimin e shkathtësive të TIK në rininë, duke u fokusuar më shumë në mundësinë e qasjes në edukimin e TIK-ut në mjedis të sigurt për gratë, si dhe për grupet kulturore, fetare dhe të tjera nën-kombëtare.

Këto iniciativa individuale tregojnë mirëkuptim të brendshëm midis palëve të ndryshme përdomosdoshmërinë për të ndjekur një strategji zhvillimi, si arsimore ashtu edhe politike, që merr parasysh edukimin mbi median dhe informacionin. Andaj, palët e interesuara gjithashtu kuptojnë se kjo qasje e EMI duhet të harmonizohet dhe të dakordohet nga të gjithë, në mënyrë që të zhvillohet në mënyrë efikase dhe t'u ofrohet të gjithë përfituesve. Këta akterë gjithashtu e kuptojnë se qasja e EMI në Kosovë*⁴⁶ duhet të ketë një fokus më të madh në dialogun ndërkulturor, duke përdorur interpretimin joortodoks të termit ndërkulturor si një term i gjerë, për të përfshirë edhe

⁴⁴ Ibid si 1.

⁴⁵ Ibid si 1.

⁴⁶ Ibid si 1.

nën-kulturat që kalojnë nëpër grupet fetare, kombëtare, etnike dhe grupacione të tjera.

3. Edukimi mbi Median dhe Informacionin dhe Dialogu Ndërkulturor (EMIDN)

Kosova*⁴⁷ është shoqëri multi-kulturore. Kushtetuta e Kosovës*⁴⁸ njih pesë komunitete të ndryshme kulturore, numër i cili ka gjasa të rritet ndërsa Kosova*⁴⁹ bëhet më e hapur për turistët, studiuesit dhe komunitetet e tjera. Si i tillë, dialogu dhe përfshirja e shëndoshë ndërkulturore bëhet domosdoshmëri kryesore për të siguruar zhvillimin e qëndrueshëm dhe të barabartë të të gjithë qytetarëve të Kosovës*⁵⁰.

Edukimi mbi Median dhe Informacionin dhe Dialogu Ndërkulturor fokusohet në konceptin se me përhapjen e informacionit, burimeve të informacionit dhe disponueshmërisë përmes TIK-ut, angazhimi i shëndetshëm i qytetarëve me informacionin e përmendur është vendimtar për dialogun ndërkulturor. Si i tillë, EMIDN synon ta përdorë kornizën fuqizuese të EMI, dhe vetë mediat dhe burimet e informacionit, për ta nxitur dialogun e shëndetshëm ndërkulturor dhe për të kontribuar në arritjen e Qëllimeve të Zhvillimit të Qëndrueshëm të Kombeve të Bashkuara.

Fokusi në dialogun ndërkulturor, në mënyrë eksplicite dhe implicite, është qasje kyçe për t'u marrë parasysh në formulimin e strategjisë dhe politikës së EMI në Kosovë*⁵¹. Ky fokus duhet të jetë në sigurinë përmbushjes së disa kërkesave kyçe.

Para së gjithash, zhvillimi i EMI në Kosovë*⁵² duhet të sigurojë përparimin e e edukimit për të gjithë. Edukimi i barabartë duhet t'u ofrohet të gjitha

⁴⁷ Ibid si 1.

⁴⁸ Ibid si 1.

⁴⁹ Ibid si 1.

⁵⁰ Ibid si 1.

⁵¹ Ibid si 1.

⁵² Ibid si 1.

kulturave brenda shoqërisë së Kosovës⁵³, dhe të gjitha grupeve, me një fokus të veçantë në gratë dhe të rinjtë. Përveç kësaj, politikat dhe strategjitë e reja të EMI duhet të fokusohen në sigurimin e zgjerimit të shoqërisë së dijes në Kosovë⁵⁴, që është në gjendje t'i integrojë të gjithë qytetarët dhe të promovojë solidaritetet midis kulturave dhe grupeve të ndryshme nën-kombëtare.

Për t'iu përmbajtur kornizësë EMIND të parimeve, qasja EMI në Kosovë⁵⁵ duhet të sigurojë që ta synojë luftimin e ndarjes digjitale dhe kognitive. Kjo duhet të bëhet përmes sigurimit të qasjes dhe aftësisë së barabartë për pjesëmarrje në sferën publike lokale dhe globale. Përveç kësaj, një qasje e EMIND duhet të sigurojë nxitjen e bashkëpunimit dhe pjesëmarrjes ndërkombëtare, duke krijuar një urë kulturore digjitale midis qytetarëve të Kosovës⁵⁶ dhe homologëve të tyre gjetkë, në një mënyrë të shëndetshme. Së fundi, duke pasur parasysh perspektivën e dialogut ndërkulturor, korniza e EMI duhet të fokusohet gjithashtu në sigurimin që të gjitha politikat e reja t'i integrojnë parimet e komunikimit dhe informimit në aspektin e të drejtave dhe përgjegjësive etike të qytetarëve.

4. EMI dhe Edukimi Formal

4.1. Edukimi formal: Politikat dhe Institucionet

Dy institucione kryesore në Kosovë⁵⁷ janë identifikuar përgjegjëse për rregullimin e aspekteve të politikave të arsimit që gjerësisht i përkasin kuadrit të EMI-së: Ministria e Arsimit Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT) dhe Zyra për Qeverisje të Mirë në Zyrën e Kryeministrit e Kosovës⁵⁸. Megjithatë, vetëm MASHT-i ka kompetenca për hartimin e politikave për edukimit formal, kështu që analiza e akterëve të përfshirë në edukimit formal

⁵³ Ibid si 1.

⁵⁴ Ibid si 1.

⁵⁵ Ibid si 1.

⁵⁶ Ibid si 1.

⁵⁷ Ibid si 1.

⁵⁸ Ibid si 1.

në Kosovë*⁵⁹do të fokusohet tërësisht në këtë ministri. Ajo që pason në këtë pjesë është një rishikim kompakt i mekanizmave institucionalë si dhe politikave që janë tashmë në vend, përmes së cilave eksplorothen mundësitë për prezantimin e një politike gjithëpërfshirëse të arsimit formal të EMI-së.

4.2. Institucionet e Edukimit Formal: Ministria e Arsimit

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT) në Kosovë*⁶⁰ funksionon si trupi kryesor rregullator për të gjitha iniciativat arsimore në Kosovë*⁶¹. MASHT-i është drejtpërdrejtë përgjegjës për krijimin e të gjitha strategjive dhe kurrikulave kombëtare të arsimit. Sektori i arsimit në Kosovë*⁶² është i ndarë në tri nivele: Arsimi i Përgjithshëm, Arsimi i Vazhduar dhe Profesional, dhe Niveli i Arsimit të Përgjithshëm përfshin të gjithë arsimin formal nga arsimi parashkollor deri në arsimin e mesëm të lartë - një fazë kyçe për zhvillimin e të menduarit dhe të lexuarit kritik. Të menduarit dhe lexuarit kritik janë konceptet kryesore të përdorura në zhvillimin e një kornize dhe kurrikule të EMI. Prandaj, analiza e politikave aktualisht në fuqi është përqendruar kryesisht në këtë kategori të arsimit.

Në nivelin e arsimit të përgjithshëm, kurrikula përcaktohet nga Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë përmes Agjencisë së Kosovës*⁶³ për Kurrikulum, Standarde dhe Vlerësim (AKKSV). Kjo e fundit është përgjegjëse për hartimin e Kornizës së Kurrikulës së Kosovës*⁶⁴ (KKK) dhe këshillimin e MASHT-it për kushtet e përgjithshme për kurrikulën bërthamë, si rezultat e së cilës janë themeluar të gjitha tekstet shkollore dhe qasjet e mësimdhënies.

⁵⁹ Ibid si 1.

⁶⁰ Ibid si 1.

⁶¹ Ibid si 1.

⁶² Ibid si 1.

⁶³ Ibid si 1.

⁶⁴ Ibid si 1.

4.2.1. Edukimi Formal: Ligji për Arsimin Para-Universitar në Kosovë*⁶⁵

Rezultatet specifike të synuara me këtë ligj janë baza mbi të cilën janë ngritur të gjitha strategjitë dhe kurrikulat kombëtare përkatëse dhe së cilës janë të obliguara t'i përmbahen. Këto dispozita janë si më poshtë:

Dispozita	Si mund të ndihmojë EMI?
1. zhvillimi i personalitetit, talentit dhe aftësisë mendore e fizike të nxënësit deri në potencialin e tij të plotë;	EMI mund t'i ndihmojë nxënësit duke u ofruar zhvillim të plotë të të menduarit kritik në shekullin e 21-të, duke interpretuar siç duhet informacionin dhe duke kuptuar se si informacioni ndikon në mënyrën se si ata mendojnë, veprojnë dhe formojnë identitetin e tyre.
2. avancimi i krijimit të njohurive themelore shkencore, shkathtësive të komunikimit, vërtetimit dhe shkathtësive analitike, kreativitetit, mëvetësisë dhe aftësive të ndërlidhura të mësimnxënies;	EMI është i lidhur fuqishëm me konceptet e të mësuarit për të mësuar dhe marrjen e vendimeve përmes theksit të nevojave dhe problemeve ideologjike, informacionin relevant dhe përdorimin e tij në mënyrë kritike dhe me përgjegjësi/etikë. EMI mundëson dhe forcon edhe edukimet e tjera sociale si edukimi mbi shkencën, shëndetin shëndetësorë si dhe pjesëmarrje sociale në zhvillimin e qëndrueshëm etj.
3. Zhvillimi i respektit të nxënësi për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore, si dhe për parimet e përcaktuara me Kartën e Kombeve të Bashkuara, me konventat përkatëse dhe në Kushtetutën e Kosovës* ⁶⁶ ;	EMI është seri e drejtave të njeriut ⁶⁷ Nga këndvështrimi i UNESCO-s, ajo synon përforcimin e nenit 19 dhe të gjitha të drejtave të tjera njerëzore në kuptimin që qytetarëve u ofrohet kompetenca për të kërkuar dhe për t'u vetëdijësuar për të drejtat e tyre dhe për veprimet që ata mund të ndërmarrin për t'u ballafaquar

⁶⁵ Ibid si 1.

⁶⁶ Ibid si 1.

⁶⁷ Grizzle, A. and Singh, J. (2016). Five Laws of Media and Information Literacy as Harbingers of Human Rights A Legacy of Ranganathan's Five Laws of Library Science. In Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights, Countering Radicalization and Extremism (UNESCO, Paris). Edited by Jagtar Singh, Paulette Kerr and Esther Hamburger

	me abuzime. Për shembull, EMIi fuqizon qytetarët me kompetenca për të avokuar për lirinë e shprehjes dhe lirinë e shtypit dhe ta përdorin këtë liri në mënyrë etike.
4. Zhvillimi i respektit të nxënësit për prindërit dhe mësimdhënësit, për identitetin kulturor, gjuhën dhe vlerat e komunitetit të tij, për vlerat e Kosovës* ⁶⁸ , nga e cila mund të ketë prejardhjen dhe për respektimin e diversitetit;	EMIe promovon multikulturalizmin duke u dhënë qytetarëve kompetenca për t'i përdorur mediat, bibliotekat, internetin dhe ofruesit e tjerë të informacionit për të shprehurit dhe dialogun kulturor dhe për të analizuar dhe vlerësuar në mënyrë kritike përfaqësimin e kulturave dhe popujve të ndryshëm nga mediat dhe ofruesit e tjerë të informacionit. EMI mundëson dialogun.
5. përgatitja e nxënësit për jetesë të përgjegjshme në frymën e mirëkuptimit, të paqes, tolerancës, barazisë gjinore dhe në miqësi me pjesëtarët e të gjitha komuniteteve në Kosovë* ⁶⁹ , e më gjerë;	Kompetencat ndërkulturore dhe dialogu mësohen, nuk sigurohen. Njerëzit mësojnë urrejtje dhe mostolerancë dhe kështu mund çmësojnë dhe mësojnë paqen dhe faljen. Kjo duhet të mësohet. Megjithatë, njerëzit çdo herë e më shumë po shoqërohen dhe po i mësojnë mediat dhe platformat teknologjike dhe mjediset e mësimi që lidhen me të. Mos toleranca në internet po rritet. EMI mundëson të menduarit kritik dhe klikimin e mençur ⁷⁰ në hapësirat online –duke kuptuar se ata që mendojnë për Tjetrin nuk janë të rastësishëm dhe kjo mund të përforcohet pozitivisht.
6. të zhvillojë të nxënësi respektin për mjedisin.	EMI fokusohet në zhvillimin e procesimit kritik të informacionit që ndihmon nxënësit vetë ta analizojnë informacionin në lidhje me mjedisin,

⁶⁸ Ibid si 1.

⁶⁹ Ibid si 1.

⁷⁰ Ibid si 1.

	duke bërë qytetarë të vetëdijshëm për mjedisin. Kjo sjell në pah se si mjedisi virtual po rritet i integruar me mjedisin fizik.
--	---

4.2.2. Edukimi formal: Plani Strategjik për Arsimin në Kosovë*⁷¹ (2017-2021) (PSAK) dhe mësimdhënia Para-Universitare

PSAK është një dokument gjithëpërfshirës strategjik që përshkruan sfidat aktuale me të cilat ballafaqohet sektori i arsimit në Kosovë*⁷² dhe masat përkatëse për të adresuar sfidat. Përderisa PSAK nuk përfshin ndonjë dispozitë të veçantë ose planifikim për adresimin e EMI sipas definicionit të UNESCO-s, disa aspekte të EMI-t janë parashikuar tashmë brenda strategjisë.

Kryesisht, në PSAK, MASHT-i konstaton përmes analizës së sfidave me të cilat ballafaqohet sektori i arsimit në Kosovë*⁷³ që ekziston një mospërputhje në mes të depërtimit të internetit dhe disponueshmërisë së teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (ICT) në shkolla. Dokumenti i strategjisë përmend se interneti në Kosovë*⁷⁴ ka depërtuar në 76.6% të popullsisë ndërkaq, ka mesatarisht 1 kompjuter për çdo 46 nxënës në vend . Përveç kësaj, strategjia gjithashtu konstaton se edukimi informatik i instruktorëve (mësuesve) është sfidë dytësore, duke treguar se vetëm 57% e mësuesve janë trajnuar për European Computer Driver's License. Kjo paraqet pikë të mirë fillestare për ta kuptuar rëndësinë e përfshirjes së TIK në mësimdhënie, si hap përpara drejt miratimit të një qasjeje gjithëpërfshirëse të EMI. MASHT po punon gjithashtu me organizatat donatore për të zhvilluar më tej përmbajtjen elektronike për mësimdhënie, si dhe mirëmbajtjen e pajisjeve të TIK-ut në shkolla.

PSAK është i organizuar në shtatë objektiva strategjike, ku secila përmban një sërë rezultatesh të pritshme. Të gjitha rezultatet pritet të arrihen përmes aktiviteteve që MASHT-i planifikon t'i ndër marrë. Më poshtë, do t'i listojmë objektivat strategjike, rezultatet e pritura dhe aktivitetet potencialisht të lidhura me EMI në nivelet parauniversitare. Duke pasur parasysh se

⁷¹ Ibid si 1.

⁷² Ibid si 1.

⁷³ Ibid si 1.

⁷⁴ Ibid si 1.

përpjekjet për zbatimin e strategjisë tashmë janë duke u zhvilluar, një ndryshim i kursit për të adoptuar një qasje të tërësishme të EMI-t në mes të implementimit të strategjisë do të ishte joefikas dhe i kushtueshëm.

4.2.3. Objektiva Strategjike 5 e PSAK: Mësimdhënia dhe të nxënit

Përmes këtij objektivi strategjik, MASHT synon të ndihmojë në zbatimin e duhur të Kornizës së Kurrikulës të Kosovës*⁷⁵ (KKK). KKK-ja e ka zhvendosur fokusin nga mësimdhënia e bazuar në objektiva dhe përmbajtje drejt kornizës së zhvillimit të kompetencës dhe rezultateve. Përveç kësaj, KKK u ofron mësimdhënësve autonomi të konsiderueshme në zhvillimin e metodave të mësimdhënies dhe përzgjedhjen e mjeteve dhe materialeve mësimore⁷⁶.

Specifikisht, PSAK ofron dy rezultate të veçanta të pritshme bazuar në Objektivën 5. Rezultatet e pritura janë:

1. Hartimi i teksteve shkollore dhe materialeve tjera mësimore për të gjitha klasat dhe lëndët. [Rezultati i pritur]
 - 1.1 Përcaktimi i procesit të hartimit të teksteve të reja shkollore [Aktiviteti]
 - 1.2 Përgatitja e teksteve shkollore për të gjitha lëndët dhe për të gjitha klasat në arsimin e përgjithshëm [Aktivitet]

A. Nën këtë aktivitet, MASHT-it mund t'i ofrohet ndihmë e bashkërenduar për t'u siguruar që tekstet fillestare t'i përfshijnë konceptet kryesore të EMI. Kjo marrëveshje është shumë e ndjeshme ndaj kohës, duke parë që të gjitha tekstet e ardhshme do të mund të përsëriten nga ky version fillestar. Pozicionimi korrekt i koncepteve kyçe të MIL në iteracionin e parë do të sigurojë që azhurnimet dhe zhvillimet e mëtejshme do të përcillen në të gjitha iteracionet e ardhshme.

⁷⁵ Ibid si 1.

⁷⁶ PSAK 2017-2021, faq. 79.

1.3. Trajnimi i mësimeve për zhvillimin dhe shfrytëzimin e materialeve elektronike.

B. Specifikisht, përmes këtij aktiviteti, ndërhyrja në formën e zhvillimit të materialeve të trajnimit të përbashkët të palës së tretë dhe të MASHT-it që trajtojnë konceptet kryesore të EMI-t, në krye të materialeve të tjera elektronike të mësimit, mund të ndikojë shumë në adoptimin e EMI.

2. Të gjitha shkollat të jenë të pajisura me mjete të TIK-ut dhe mjete të tjera të konkretizimit, të nevojshme për zbatim të suksesshëm të kurrikulës së re. [Rezultati i pritur]

2.1. Sigurimi i qasjes në Internet me brez të gjerë për të gjitha shkollat. [Aktivitet]

2.2. Furnizimi i shkollave me kompjuterë dhe me infrastrukturë të TIK-ut dhe mjeteve të tjera të nevojshme. [Aktivitet]

2.3. Hartimi i planeve për mirëmbajtjen dhe përditësimin e pajisjeve të TIK-ut. [Aktivitet]

2.4. Promovimi i shfrytëzimit të pajisjeve personale të TIK-ut. (telefonat e mençur, tabletat, etj.) [Aktivitet]

2.5. Subvencionimi i laptopëve për mësimeve. [Aktivitet]

C. Nën këtë objektiv, mbështetja e synuar e TI-së mund të kushtëzohet me zbatimin e pikave të veçanta të kurrikulës të EMI-t, duke ofruar një strukturë nxitëse për zhvillimin, zbatimin dhe monitorimin e shpërndarjes së koncepteve kryesore të EMI në shkolla.

Këto rezultate të pritshme si pjesë e PSAK-ut ofrojnë pika të rëndësishme ndërhyrjeje për përfshirjen e menjëhershme të EMI në kurrikulën e klasave parauniversitare. Përveç kësaj, ato gjithashtu ofrojnë një hapje për zhvillimin e mëtejshëm të strategjive të EMI në nivel kombëtar në afat të gjatë (5+ vjet). Shqyrtimi i plotë i PSAK-ut mund të japë edhe një kuptim më të mirë të

ndërhyrjes potenciale dhe mundësitë për zhvillimin e strategjisë brenda PSAK-ut dhe planeve të ministrisë. Një afat kohor paraprak për zbatimin e të gjitha veprimeve mund të gjendet në faqen 105 të PSAK-ut.

4.3. Arsimi formal: Korniza kurrikulare e Kosovës*⁷⁷ për Nivelet Para-Universitare

Korniza e Kurrikulës së Kosovës*⁷⁸ (KKK) është zhvilluar nga AKKSV sipas Planit Strategjik të Arsimit në Kosovë*⁷⁹ 2017-2021 dhe dispozitave ligjore dhe kërkesave të Ligjit Nr. 04 / L-032 për Arsimin Parauniversitar në Kosovë*⁸⁰.

Struktura e kurrikulave është e shkallëzuar me Kornizën e Kurrikulës së Kosovës*⁸¹. Secili grup i klasës gjithashtu ka një kurrikulë bërthamë të caktuar (L0, L1, L2 & L3) e cila gjurmon më thellë në secilën lëndë.

Struktura e ndërhyrjes për implementimin e kornizës së EMI në Kosovë*⁸² duhet t'i përmbahet strukturës ekzistuese të synimeve dhe objektivave të politikës dhe planifikimit. Plani strategjik aktual dhe programet përkatëse parashihet të arrijnë një sërë objektivash deri në vitin 2021, ose deri në mbarimin e ciklit ekzistues të strategjisë. Sidoqoftë, strategjia dhe kornizat e ndërlidhura kurrikulare janë të ndërthurura në thelb me objektivat e EMI, megjithëse kjo marrëdhënie është implicite. Përveç kësaj, tekstet e përditësuara, materialet mësimore, infrastruktura e TIK dhe trajnimi i mësuesve janë ende në fazat fillestare të zbatimit të përditësimit. Si rezultat, veprimi i shpejtë do ta mundësojë përfshirjen e një fokusi të fortë në EMI.

KKK-ja përshkruan një numër kompetencash kryesore dhe objektivash të lidhura me kompetencat. Kompetencat kryesore janë një listë e aftësive përfundimtare që të gjithë studentët që kalojnë nëpër sistemin

⁷⁷ Ibid si 1.

⁷⁸ Ibid si 1.

⁷⁹ Ibid si 1.

⁸⁰ Ibid si 1.

⁸¹ Ibid si 1.

⁸² Ibid si 1.

parauniversitar duhet t'i zotërojnë në fund të arsimimit të tyre. Korniza aktuale e kurrikulës së Kosovës⁸³ përshkruan rezultatet e dëshiruara nga nivelet e mësimdhënies parauniversitare sipas këtyre kompetencave kyçe:

1. Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit
 - 1.1. Rezultati i dëshiruar final: Komunikimi efektiv
2. Kompetenca e të menduarit
 - 2.1. Rezultati i dëshiruar final: Të menduarit kreativ dhe kritik
3. Kompetenca e të mësuarit
 - 3.1. Rezultati i dëshiruar final: Student i suksesshëm
4. Kompetenca për jetë, për punë dhe për mjedis
 - 4.1. Rezultati i dëshiruar final: Kontribues produktiv
5. Kompetenca personale
 - 5.1. Rezultati i dëshiruar final: Individ i shëndetshëm
6. Kompetenca qytetare
 - 6.1. Rezultati i dëshiruar final: Qytetar i përgjegjshëm

Në përgjithësi, KKK nuk i adreson në mënyrë eksplicite qasjet e EMI sipas definicionit të UNESCO-s dhe as i përshkruan në mënyrë strategjike të unifikuar. Përkundrazi, objektivat dhe aktivitetet e ndërlidhura të parapara në kuadër të KKK-së janë të nënkuptuara por ofrojnë një pikë të rëndësishme fillestare për zhvillimin e një kornize gjithëpërfshirëse për EMI. Ky sistem strategjik i unifikuar nënkupton një përpjekje të përbashkët për t'i arritur qëllimet specifike të kornizës së EMI sipas kërkesave të UNESCO-s. Megjithatë, brenda KKK-së ekzistojnë disa rezultate specifike të dëshiruara të sistemit arsimor dhe kurrikulave përkatëse që lidhen ngushtë me EMI.

⁸³ Ibid si 1.

Këto rezultate specifike mund të përdoren si një pikënisje për ta nxitur AKKSV-në dhe MASHT-in për ta hartuar një strategji për EMI që i harmonizon rezultatet specifike në një strategji koherente për EMI në bashkëpunim me hisedarët e tjerë nacionalë. Pas kësaj vijon një analizë e të gjitha rezultateve të lidhura me EMI të përfshira në kurrikulën parauniversitare dhe lidhja e tyre me EMI.

Kompetenca e parë në KKK ofron një rast studimi të shkëlqyeshëm për skenarin e ndërhyrjes potenciale për të arritur rezultate të menjëhershme dhe për t'i rregulluar në mënyrë korrekte të gjitha veprimet e ardhshme.

4.4. Kompetenca e komunikimit dhe tëtë shprehurit

Kompetenca e Komunikimit dhe të Shprehurit fokusohet rreth aftësive të komunikimit dhe përpunimit të informacionit. Kompetenca kërkon që studentët të jenë në gjendje të komunikojnë në mënyrë efektive në gjuhët e tyre amtare, një gjuhë shtesë, si dhe ta përpunojnë informacionin dhe ta përdorin TIK në mënyrë efektive. Veçanërisht tri rezultate të kësaj kompetence lidhen drejtpërdrejt me EMI, duke siguruar një bazë të justifikueshme për të kërkuar përfshirjen e moduleve të EMI në mësiminpara universitar. Këto rezultate janë:

1. Ofrimi dhe shkëmbimi i informacionit në mënyrë konstruktive dhe kreative
2. Përdorimi i TIK gjatë mësimit dhe studimit në shkollë.
3. Përdorimi i TIK dhe medias në mënyrë efektive dhe të përgjegjshme si mjete të rëndësishme të informacionit, komunikimit dhe ndërveprimit në epokën digjitale.

Këto tri rezultate formojnë qasjen e synuar për programet specifike të detajuara në nivelin e klasës lidhur me kurrikulën. Përveç kësaj, këto rezultate tregojnë se qasja e përgjithshme është mjaft e harmonizuar dhe e përkushtuar ndaj nevojës për edukimin mbi median dhe informacionin në fazat bazike të mësimit. Duke e përdorur strategjinë dhe kurrikulën si pikënisje, avokimi për zbatimin e një strategjie afatmesme për EMI me fokus në nivelin parauniversitar mund të jetë shumë e suksesshme, nëse ndërhyhet

menjëherë. Në aspektin legjislativ dhe atë të politikave, korniza esynimeve dhe objektivave të sektorit të arsimit në vend mundëson hapësirë të mjaftueshme për zhvillimin e teksteve shkollore, orëve, materialeve mësimore (si online dhe offline) dhe module të trajnimit të mësuesve për t'i zbatuar strategjitë e EMI.

4.5. Edukimi formal: Ligji për Arsimin e Lartë në Kosovë*⁸⁴ dhe në PSAK

Ligji për Arsimin e Lartë për Kosovë*⁸⁵ (Nr. 04 / L-037) ravigjeron përgjegjësitë dhe pritjet e përgjithshme të MASHT-it lidhur me arsimin e lartë në Kosovë*⁸⁶. Ndër të tjera, ligji përcakton përgjegjësitë e MASHT-it lidhur me institucionet e arsimit të lartë në Kosovë*^{87&88}.

Përgjegjësitë e përgjithshme të nivelit të lartë të MASHT-it përqëndrohen në zhvillimin e strategjisë dhe qëllimeve të institucioneve të arsimit të lartë, ngritjen e ofruesve të arsimit të lartë publik dhe mbikëqyrjen e testimit të cilësisë arsimore për të gjithë ofruesit e arsimit të lartë në vend. MASHT-i themelon Agjencinë e Akreditimit të Kosovës*⁸⁹ (AAK), e cila është përgjegjëse për vlerësimin dhe promovimin e cilësisë së arsimit të lartë në Kosovë*⁹⁰. Si rezultat i mandatit të tij ligjor, AAK i përcakton politikat e saj për akreditimin e ofruesve privatë të arsimit të lartë, të cilat janë politikë kyçe për ndërhyrjet lidhur me EMI në institucionet e arsimit të lartë në vend.

Ndryshe nga niveli parauniversitar, plani strategjik i arsimit të lartë për Kosovën*⁹¹ nuk është përfunduar ende për periudhën nga viti 2016 e tutje. Aktualisht, të gjitha planifikimet strategjike të zhvillimit për arsimin e lartë të të mësuarit bazohen në PSAK, në Ligjin për Arsimin e Lartë dhe në politikat e AAK-së dhe MASHT-it. PSAK e identifikon mungesën e finalizimit të

⁸⁴ Ibid si 1.

⁸⁵ Ibid si 1.

⁸⁶ Ibid si 1.

⁸⁷ Ibid si 1.

⁸⁸ Arsimi i lartë Kosovë* është i organizuar sipas Sistemit Europian të Transferimit të Kredive (ECTS). Niveli i parë (Bachelor) kërkon 180 deri 240 kredi (3 deri në 4 vjet) për t'u diplomuar. Niveli i dytë (Master) kërkon 60 deri 120 kredi (1 deri 2 vjet) për diplomim. Së fundi, niveli më i lartë i studimeve është ai i studimeve pasuniversitare që nuk kanë kufizime kredish apo afate kohore, si dhe programet e të nxënësve gjatë jetës.

⁸⁹ Ibid si 1.

⁹⁰ Ibid si 1.

⁹¹ Ibid si 1.

kuadrit ligjor për arsimin e lartë si sfidë për sistemin e përgjithshëm të arsimit të lartë në vend.⁹² Megjithatë, kjo ofron pikënisjen ideale për përfshirjen e EMI në qasjet në fazën fillestare të finalizimit të kornizave legislative.

MASHT-i dhe organet e ndërlidhura institucionale nuk ndërhyjnë në planprogramin e përgjithshëm të institucioneve të arsimit të lartë. Megjithatë, MASHT dhe AAK janë përgjegjës për vlerësimin e cilësisë së ofruesve të arsimit publik dhe shpërndarjen e fondeve të bazuara në performancë për institucionet. Në anën e ofruesve të arsimit privat, AAK është gjithashtu përgjegjëse për hartimin e politikave të akreditimit, sigurimit të cilësisë dhe politikave të testimit, si dhe mbikëqyrjen e këtyre institucioneve. Si rezultat, ndërhyrja në nivelin e MASHT-it dhe AAK-së, me qëllim që të vendoset EMI si kërkesë kryesore ndaj rezultateve të arsimit të lartë, do të ishte e dobishme. Sidoqoftë, ndërhyrjet për EMI në nivelin e strukturës së titujve (për shembull për Diplomat e Gazetarisë), do të duhet të përqëndrohen në ofruesit individualë të arsimit të lartë duke pasur parasysh se nuk ka shumë gjasa të ketë kërkesë ligjore për programet e diplomës/titujve së Gazetarisë.

5. Edukimi informal

5.1. Shoqëria civile

Organizatat e shoqërisë civile në Kosovë*⁹³ kanë më shumë gjasa që të jenë të dobishëm në shtyrjen para të një kornize gjithëpërfshirëse të EMI. E ndikuar nga bashkësia ndërkombëtare, shoqëria civile e ka përkrahur avokimin për ndryshime strukturore dhe të politikave që do tapërmirësonin mjedisin e medias dhe teknologjinë e informacionit dhe komunikimit në përgjithësi. Për qëllim të këtij punimi, do të klasifikohen organizatat e shoqërisë civile në katër kategori të ndryshme: institutet kërkimore dhe qendrat e avokimit; OJQ-të e medias; shoqatat profesionale; organizatat me bazë në komunitet.

⁹² PSAK, faqe 94.

⁹³ Ibid si 1.

Kryesisht, institutet kërkimore dhe qendrat e avokimit në Kosovë^{*94} kanë luajtur rol vendimtar në avancimin e politikave kryesore sociale. Këto qendra kanë shërbyer në të kaluarën si inicuesit kryesorë të politikave. Institutet do të duhet t'ia ofrojnë Kosovës^{*95} kontekstin që është i njohur me konceptualizimet e kornizës së EMI dhe t'i ndihmojnë aktorët qeveritarë dhe joqeveritarë në ristrukturimin e ndonjë politike apo strategjie të re. Këto institute do të ndikojnë në spektrin e gjerë të politikave, duke përfshirë TIK, arsimin formal dhe joformal, mbikëqyrjen e medias etj.

Një pjesë e veçantë e organizatave joqeveritare që gjithashtu luajnë një rol vendimtar në arsimin joformal dhe zhvillimin e politikave të ndërlidhura me të janë OJQ-mediat. OJQ-mediat për qëllimet e këtij punimi janë definuar si media që kanë strukturë jofitimprurëse dhe përqendrohen në edukimin, trajnimin dhe avancimin profesional të gazetarëve. OJQ-mediat në Kosovë^{*96} mbajnë nivel të lartë profesionalizmi dhe paanshmërie, duke ofruar gjithashtu trajnim akademik dhe etik, si dhe duke shërbyer si pikë reference për mediat fitimprurëse.

Shoqatat profesionale, sidomos shoqatat profesionale të mësimdhënies dhe gazetarisë luajnë gjithashtu rol kyç në arsimin joformal. Duke ofruar platformë për grupet profesionale, këto shoqata kanë potencial t'i arrijnë dy audiencia kryesore të synuara: edukatorët dhe praktikuesit. Aktualisht, në Kosovë^{*97} funksionojnë disa shoqata profesionale dhe harmonizimi i përpjekjeve të tyre në zhvillimin dhe zbatimin e përpjekjes për EMI do të jetë vendimtare.

Organizatave me bazë në komunitet, sidomos grupet e fokusuara në TIK dhe rini, janë gjithashtu aktorë kyçë në treg. Kosova^{*98} ka disa organizata me bazë në komunitet që shërbejnë si platforma për edukimin joformal në mënyrë

⁹⁴ Ibid si 1.

⁹⁵ Ibid si 1.

⁹⁶ Ibid si 1.

⁹⁷ Ibid si 1.

⁹⁸ Ibid si 1.

specifike, por jo ekskluzivisht për të rinjtë. Deri më sot, këto organizata kanë caqe të gjera arsimore joformale. Disa nga këto organizata, siç do të diskutohet më poshtë, përqendrohen në zhvillimin e aftësive të TIK si dhe në objektivat e gjera arsimore.

5.1.1. Institutet kërkimore dhe Qendrat e Avokimit

Në sferën publike dhe veçanërisht në ciklin e politikëbërjes, think tanket kanë rol të veçantë. Shpesh duke u etiketuar si shoqëri civile, institutet kërkimore dhe grupet e avokimit kanë hapur rrugën për një numër ndryshimesh të politikave dhe ish-in të rëndësishme për Kosovën*⁹⁹ në futjen e politikave të reja në përputhje me standardet më të larta ndërkombëtare. Në këtë drejtim, ky grup i organizatave të shoqërisë civile është i rëndësishëm jo vetëm për shkak të zgjidhjeve të tyre të politikave të bazuara në hulumtime, por edhe për shkak të ndërlikohjes së tyre në ciklet e politikave që nxisin kapacitetet e tyre të avokimit. Ndër të tjera, përveç Institutit për Politikën Zhvillimore (INDEP), janë identifikuar si më poshtë organizatat më të rëndësishme në këtë grup:

- a. Fondacioni Kosovar*¹⁰⁰ i Shoqërisë Civile (KCSF)
- b. Instituti Demokratik i Kosovës*¹⁰¹

⁹⁹ Ibid si 1.

¹⁰⁰ Ibid si 1.

¹⁰¹ Ibid si 1.

5.1.2. OJQ-media

Deri më sot, shumë media në Kosovë*¹⁰² veprojnë si organizata jofitimprurëse dhe konsiderohen zyrtarisht si pjesë e përkufizimit të ngushtë të shoqërisë civile. Megjithëse ka më shumë organizata që punojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë me median, të listuarat më poshtë janë identifikuar si të rëndësishme për qëllimin e EMI, për shkak se ato tashmë promovojnë aspekte të caktuara EMI ose sepse kanë potencial për ta bërë këtë:

- a. Rrjeti Ballkanik i Raportimit Hulumtues (BIRN) është shoqatë rajonale e organizatave mediatike. BIRN është e angazhuar në prodhimin e artikujve dhe transmetimeve, zhvillon trajnime për gazetarët dhe shërben si një prej ofruesve kryesor të inputeve për politikën e ndërlidhura me median në nivel kombëtar.
- b. Preportr - drejton një qendër për gazetari hulumtues, e cila përqendrohet në raportim më të thellë mbi çështjet sociale dhe politike, duke ruajtur gjithashtu një kapacitet solid kërkimi.
- c. Sbunker është organizata lidere progresive që promovon të menduarit kritik përmes blogjeve, debateve, diskutimeve dhe programeve informale të edukimit.
- d. Kosova*¹⁰³ 2.0 është publikuesi kryesor liberal online që publikon në tri gjuhë: shqip, serbisht dhe anglisht. Kosova*¹⁰⁴2.0 është gjithashtu e angazhuar në punën e bazuar në projekte që fokusohet në përfshirjen, përfaqësimin e grupeve të marginalizuara, si dhe rritjen e kapaciteteve në përpjekjet e mediave në nivel grassroots.

5.1.3. Asociacionet Profesionale

Megjithëse gjendja operative e shoqatave më profesionale është ende në zhvillim, disa asociacione mund të luajnë rol të rëndësishëm kur bëhet fjalë për EMI. Asociacioni i Gazetarëve të Kosovës*¹⁰⁵, është asociacioni më i madh i gazetarëve dhe profesionistëve të medias. Megjithëse reputacioni i

¹⁰² Ibid si 1.

¹⁰³ Ibid si 1.

¹⁰⁴ Ibid si 1.

¹⁰⁵ Ibid si 1.

Asociacionit ka ndryshuar gjatë viteve, mbetet organizata më e lartë kur është fjala për ndonjë politikë ose çështje të medias. Ky asociacion në të kaluarën ka punuar gjithashtu për të ofruar programe trajnimi dhe avancimi profesional për gazetarët në Kosovë*¹⁰⁶. Përderisanuk pati fokus eksplicit në EMI në angazhimet e mëparshme, aspektet e lidhura me EMI u mbuluan në këto programe trajnimi në mënyrë implicite, trajnime të cilat u përqëndruan në rritjen e profesionalizmit të gazetarëve. Si pjesë e kësaj kornize, rivitalizimi i Asociacionit të Gazetarëve Profesionistë të Kosovës*¹⁰⁷ për t'u fokusuar në kompetencat e EMI në studimet e medias, mundësisht nëpërmjet agazhimit të mbështetur nga sektori privat.

E dyta për nga rëndësia është Shoqata e TIK-ut në Kosovë*¹⁰⁸ (STIKK) e cila përfaqëson 90% të të gjithë tregut të TIK-ut. Deri më tani, STIKK ka qenë mjaft aktiv në promovimin e sektorit të TIK dhe zhvillimin e tij. STIKK drejton një program edukimi informal, që synon zhvillimin e softuerit celular dhe inxhinieringun e softuerit, me fokus në prodhimin e punonjësve të kualifikuar për industrinë e TIK. Përderisa nuk ka ndërlidhje me EMI, si shoqatë e biznesit të sektorit të TIK, STIKK posedon kapacitetet për të përvetësuar komponente të EMI dhe për t'i shpërndarë ato përmes platformës së saj të arsimit.

5.1.4. Organizatat me bazë në komunitet

Organizatat me bazë në komunitet të TIK-ut që aktualisht kanë aktivitete informale edukative janë të gjitha të përqendruara te të rinjtë dhe nën drejtimin e të rinjve.

- a. Girls Coding Kosova*¹⁰⁹ - Girls Coding Kosova*¹¹⁰ është një OJQ lokale në Kosovë*¹¹¹, qëllimi i së cilës është fuqizimi dhe trajnimi i

¹⁰⁶ Ibid si 1.

¹⁰⁷ Ibid si 1.

¹⁰⁸ Ibid si 1.

¹⁰⁹ Ibid si 1.

¹¹⁰ Ibid si 1.

¹¹¹ Ibid si 1.

grave dhe vajzave në kodim dhe programim. Që nga viti 2015, Girls Coding Kosova*¹¹² e ka rritur bazën e saj të anëtarëve në mbi 500 gra dhe ky numër vazhdon të rritet. Kjo organizatë punon drejtpërsëdrejti me kompetencën e TIK-ut të EMI-it, duke u përqendruar veçanërisht në politikat e ndërgjegjësimit gjinor.

- b. Prishtina Hackerspace - Hackerspace është organizatë e drejtuar dhe e financuar në mënyrë të pavarur që operon në kryeqytet, Prishtinë. Hackerspace fokusohet në zhvillimin e aftësive në sektorin e TIK për të gjitha palët e interesuara. Aktivitetet e grupit përfshijnë seminare të hapura rreth një shumëllojshmërie të gjerë të temave të lidhura me teknologjinë informative, disa prej të cilave janë fokusuar në mediat informale si bloget.
- c. Termokiss - Termokiss është hapësirë e drejtuar vullnetarisht nga të rinjtë për aktivitete edukative dhe artistike. Organizata u krijua nga një grup që synonte ta konvertonte një hapësirë të mëparshme publike industriale në një vend për shkëmbimin e ideve dhe të edukimit iformal. Vullnetarët e Termokiss ofrojnë hapësirë dhe infrastrukturë për një larmi të aktiviteteve edukative. Kjo organizatë me bazë në komunitet ka mbajtur disa seminare, grupe diskutimi dhe seanca të tjera edukative iformale për një sërë çështjesh, duke përfshirë mediat e reja.
- d. BoneVet - Bonevet është një hapësirë krijuese në Kosovë*¹¹³. OJQ-ja përqëndrohet për të ofruar hapësirë për të mësuarit iformal për fëmijët për të mësuar aftësitë në programim, inxhinieri, gjuhë etj. Ky format iformal për platformën e arsimit dhe të të nxënit ka qenë shumë i suksesshëm globalisht veçanërisht në aspektin e inxhinierisë dhe zhvillimit të softuerit. Kjo platformë aktualisht nuk ka komponentë të lidhur me mediat, megjithatë, është i dukshëm fokusi në TIK.

5.2. Hisedarët e tjerë

Përveç Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, e cila është institucioni kryesor përgjegjës për zhvillimin e kornizës së EMI, ekzistojnë akterë të tjerë, roli i të cilëve në avancimin e EMI do të ishte instrumental.

¹¹² Ibid si 1.

¹¹³ Ibid si 1.

Për qëllimet e këtij dokumenti, do t'i kategorizojmë ato në autoritetet rregullatore, aktorët e shoqërisë civile si dhe aktorët nga sektori privat.

5.2.1. Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (MKRS)

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit është ministria përgjegjëse për një sërë aktivitete zhvillimore kulturore, duke përfshirë mbikëqyrjen e bibliotekave publike dhe edukimin joformal të të rinjve. Synimet e zhvillimit të Ministrisë në fushën e veprimtarive të parashikuara për t'u përmbushur me ligj janë nxjerrë në një dokument strategjik. Strategjia e Ministrisë për Rininë si dhe planet e veprimit të ndërlydhura skaduan në vitin 2017, pa një strategji të re dhe plan veprimi. Sidoqoftë, strategjia e mëparshme e MKRS nuk i përmend konceptet e EMI qoftë në mënyrë implicite ose eksplicite. Sidoqoftë, duke pasur parasysh skadimin e strategjisë së mëparshme, MKRS do të duhet ta miratojë një strategji të re dhe përfshirja eksplicite e kornizës së EMI mund të konsiderohet për planin strategjik pesë vjeçar.

MKRS gjithashtu ka një politikë aktive të zhvillimit të organizatave joqeveritare të të rinjve, si dhe qendrave rinore të cilat drejtohen në nivel lokal nga komunat. Mbështetja e OJQ-ve rinore është kryesisht e fokusuar në zhvillimin e mekanizmave të arsimit joformal, me metodën e mbështetjes primare që janë grante dhe sponsorizime të bazuara në projekte. Megjithatë, një kurrikulë e këtyre kanaleve informale të arsimit aktualisht nuk është në dispozicion. Sidoqoftë, sigurimi i mbështetjes qeveritare për trajnimin joformal të të rinjve ofron një rrugë të vendosur tashmë përmes të cilës mund të kanalizohen përpjekjet përbashkëtapër EMI.

Thirrjet e mëhershme për grante nga MKRS parashihnin po ashtu zhvillimin e kurrikulës për seancat e edukimit joformal nga marrësi i grantit. Kjo tregon se MKRS është e hapur për kurrikulat e arsimit joformal, duke hapur rrugën për përfshirjen e mundshme dhe eksplicite të temave të trajnimit të EMI. Sipas thirrjeve të mëparshme, këto sesione mund të jenë seminare, programe tradicionale të trajnimit, debate apo punëtori. Prandaj, MKRS mund të

përvetësojnë kornizë të EMI dhe strategjinë e zbatimit relativisht lehtë përmes kornizave ekzistuese.

5.2.2. Bibliotekat, arkivat, muzetë dhe ndërmjetësuesit e informacionit

MKRS gjithashtu mbikëqyr menaxhimin e bibliotekave kombëtare, galerive, muzeve dhe arkivave. Aktualisht, asnjë bibliotekë kombëtare nuk ka organizuar mekanizma informalë të arsimit. Ligji për Bibliotekat e Kosovës^{*114} parashikon autonomi për të gjitha nivelet e bibliotekës në organizimin e aktiviteteve. Megjithatë, bibliotekat kombëtare kanë pasur pak aktivitete të pavarura të edukimit informal në të gjitha nivelet, përveç bibliotekave private - informacioni mbi këtë të fundit nuk është i disponueshëm. Prandaj, zhvillimi i një liste të qendëruar rreth EMI - të aktiviteteve informale arsimore apo të komunikimit nga bibliotekat kombëtare është brenda hapësirës së aktiviteteve të lejuara nga politikat ekzistuese. Megjithatë, nuk ekzistojnë politika aktualisht. Bibliotekat ofrojnë platformë të natyrshme për promovimin e EMI duke pasur parasysh mandatin e tyre. Hendeku i vëzhguar paraqet mundësi të mëdha për t'i stimuluar bibliotekat dhe angazhimin e tyre me komunitetet lokale përmes EMI. Shembuj të tillë mund të gjenden në Suedi përmes partneriteteve me Këshillin Suedez të Medias dhe me qindra biblioteka për të promovuar EMI në të gjithë vendin. Shembuj të ngjashëm mund të gjenden në Qendrat e Dokumentacionit në Francë.

E njëjta gjë vlen edhe për muzetë, galeritë dhe arkivat. Përkundër faktit që sfondi ligjor u lejon muzeve autonomi substanciale në drejtimin e aktiviteteve brenda institucioneve të tyre, aktivitetet e tilla janë mjaft të kufizuara. Kjo vjen kryesisht për shkak se muzetë janë shumë pak të financuara dhe varen nga vullnetarizmi për të kryer një pjesë të veprimtarive të tyre. Për shkak të kësaj, angazhimi i muzeve në procesin e EMI do të ishte një proces i kushtueshëm pasi që do të kërkonte aktualizimin e vetë

¹¹⁴ Ibid si 1.

institucioneve së pari. Këto probleme vlejné edhe për arkivat kombëtare të cilat momentalisht në masë të madhe nuk janë funksionale.

Së fundmi, galeritë kombëtare janë aktive në promovimin e artistëve kryesisht vizualë. Një shqyrtim i shkurtër i mediave sociale dhe faqeve e internetit të këtyre institucioneve indikon një axhendë pothuajse tërësisht të fokusuar në aktivitetet e artit vizual. Ndërsa, si bibliotekat dhe muzetë, ato janë kryesisht autonome në vendimmarrje, asnjë metodë implicite ose eksplicite nuk duket të jetë aktualisht çështje e politikës së bashkërenduar nga këto institucione. Sidoqoftë, duke qenë se galeritë janë ndërmjetësuesit më aktivë të informimit publik në Kosovë*¹¹⁵, politikat e mundshme të EMI mund të përvetësohen më lehtë në këto institucione sesa nga ndërmjetësuesit e tjerë të informacionit.

Organizatrat ndërkombëtare për zhvillim

5.2.3. Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE)

Misioni i OSBE-së në Kosovë*¹¹⁶ zhvillon disa aktivitete të lidhura me mediat në një spektër të gjerë temash të lidhura me mediat. Misioni është përqendruar kryesisht në promovimin lirisë së medias dhe gazetarisë. Megjithatë, misioni kohët e fundit i ka zgjeruar aktivitetet e tij edhe për të përfshirë trajnime të drejtpërdrejta për Edukimin mbi Median dhe Informacionin.

Në tetor 2017, OSBE organizoi një sesion trajnimi dy ditor për 14 mësues nga komuna të ndryshme në bashkëpunim me MASHT. Trajnimi u përqendrua në përfshirjen e EMI në shkolla dhe shpërndarjen e njohurive tek kolegët e tyre. Trajnimi u zhvillua si pjesë e kornizës së autonomisë së mësuesve në zgjedhjen e metodave dhe materialeve mësimore të parapara nga KKK-ja. Kjo iniciativë është në përputhje me kurrikulën e EMI dhe

¹¹⁵ Ibid si 1.

¹¹⁶ Ibid si 1.

shumëfishimi i mbështetjes për mësuesit si pjesë e një politike më të gjerë mund të jetë një mjet i suksesshëm i ofrimit të EMI.

5.2.4. UNICEF Innovation Labs Kosovo*¹¹⁷ / Laboratorët e Inovacionit të UNICEF-it në Kosovë*¹¹⁸

Laboratorët e Inovacionit të UNICEF-it operojnëpërmes një sërë aktiviteteve të fokusuara në zhvillimin e zgjidhjeve për nevojat e UNICEF-it dhe fuqizimin e të rinjve. Teknologjia ndërlihd të gjitha qasjet. Një nga fokuset kryesore të Laboratorit të Inovacionit në Programin e tyre të Fuqizimit të Rinisë, është edukimi kritik mbi median.

Përpyjekja më e spikatur e edukimit kritik mbi median nga UNICEF Innovation Labs Kosovo*¹¹⁹ është platforma e tyre Ponder. Platforma Ponder është një punëtori tre-ditore që ka për qëllim zhvillimin e aftësive kritike të edukimit mbi mediantek të rinjtë. Përveç kësaj, platformat ofrojnë internship për një nga pjesëmarrësit më meritor. Deri më sot, UNICEF-i ka mbajtur tri punëtori PONDER tëfokusuara në aftësitë kritike të edukimit mbi median.

Laboratorët e Inovacionit të UNICEF gjithashtu drejtojnë një numër programesh të tjera të lidhura me EMI, të cilat u mësojnë të rinjve të përdorin teknologjinë për zbatimin e platformave të avokimit dhe pjesëmarrjes, përpjekjeve për sipërmarrjen sociale dhe fuqizimin e të rinjve të grupeve të marginalizuara.

5.3. Autoritetet rregullatore

Mediat rregullohen nga dy organe. Komisioni i Pavarur për Media (KPM), është institucion i krijuar përmes dispozitave kushtetuese me qëllim të rregullimit dhe monitorimit të sistemeve të transmetimit. Këshilli i Mediave

¹¹⁷ Ibid si 1.

¹¹⁸ Ibid si 1.

¹¹⁹ Ibid si 1.

të Shkruara të Kosovës*¹²⁰ (KMSHK), nga ana tjetër, është një organ vetërregullues i të gjitha mediavetë shkruara dhe disa mediave online.

5.3.1. KPM

KPM është agjenci e pavarur që i raporton vetëm Kuvendit të Kosovës*¹²¹. Të ardhurat e veta gjenerohen nga tarifat e licencimit që i vendos për çdo transmetim digjital në Kosovë*¹²². Si e tillë, KPM-ja është me rëndësi vendimtare për futjen e një kornize gjithëpërfshirëse EMI pasi është institucioni primar që është i mandatuar për t'i zbatuar aspektet etike të medias dhe i vetmi që ofron kode të përgjithshme të etikës për mediat dhe gazetarët. Për më tepër, KPM luan rol kyç kur bëhet fjalë për zhvillimin e politikave të medias në Kosovë*¹²³.

Kur bëhet fjalë për aspektet funksionale të kornizës së EMI, KPM duhet të konsiderohet si institucioni primar, pasi agjencia është e ngarkuar vetëm me nxjerrjen e akteve nënligjore në lidhje me mediat. Ky institucion nuk është as i kufizuar as i dekurajuar për të zgjeruar kuadrin rregullativ të saj duke shpallur aktet e reja nënligjore. Aktualisht KPM ka, ndër të tjera, rregulloret për shërbimet e transmetimit, kodin etik për mediat elektronike, rregullimin për përmbajtjen komerciale të mediave, deri te rregullat dhe procedurat se si operatorët e medias mund të aplikojnë për licenca në KPM-në.

Një tjetër mundësi për një politikë gjithëpërfshirëse të EMI sigurohet pikërisht nga këmbëngulja e KPM-së për t'i mbajtur aktet e saj nënligjore të përditësuara. Vetëm gjatë vitit 2017, KPM ka shpallur dhe / ose ndryshuar aktet nënligjore në vijim:

1. Rregullorja për Tarifat Vjetore të Licencës për Operatorët e Medias
2. Rregullorja për Operatorin Multiplex

¹²⁰ Ibid si 1.

¹²¹ Ibid si 1.

¹²² Ibid si 1.

¹²³ Ibid si 1.

3. Rregullorja për Ofruesit e Shërbimeve të Medias Audio dhe Audiovizive
4. Rregullorja për Transportin e Detyrueshëm të Ofruesve të Shërbimeve të Medias Audiovizive në Operatorin e Multiplekseve
5. Rregullimi për urdhërimin logjik të kanaleve të transmetimit
6. Rregullorja për Komunikimin Komercial Audiovizual

Si pjesë e këtij cikli zhvillimi, KPM-ja ka punuar gjithashtu në një strategji të re. Sipas Naile Krasniqit, Kryeshefja Ekzekutive e KPM-së, strategjia e re do të përfshijë një komponent të edukimit medial. Strategjia synon të identifikojë mënyrat dhe kanalet përmes të cilave KPM-ja mund ta rrisë edukimin mbi median. Strategjia e re ende është duke u zhvilluar; megjithatë, znj. Krasniqi ka specifikuar se KPM-ja është në dijeni të EMI dhe se po e zhvillon këtë pjesë të strategjisë në përputhje me konceptet e EMI.

Një iniciativë specifike politike e KPM-së do të jetë përfshirja e një seksioni të Edukimit mbi Median (EMI) në uebfaqen e ridizajnuar të KPM-së. Ky seksion do të përmbajë informacione dhe sesione trajnimi online për Edukimin mbi Median. Detajet për këtë seksion ende janë duke u zhvilluar, duke siguruar një bazë platforme mbi të cilën mund të plotësohet/shtohet një kornizë e EMI.

5.3.2. KMSHK

Themeluar në vitin 2005, Këshilli i Mediave të Shkruara të Kosovës*¹²⁴ (KMSHK) funksionon si organ vetë-rregullues për mediat e shkruara dhe online, e mandatar për ta siguruar respektimin e kodit të shtypit të Kosovës*¹²⁵. Këshilli i Mediave të Shkruara aktualisht numëron 28 anëtarë nga gazetatat ditore, portalet e lajmeve, blogjet dhe agjencitë e lajmeve në vitin 2018 dhe ky numër është duke u rritur vazhdimisht.

Anëtar i Aleancës së Këshillave të Pavarur të Mediave të Shkruara në Evropë, ky këshill po merr një numër gjithnjë e më të madh ankesash (67 ankesa në

¹²⁴ Ibid si 1.

¹²⁵ Ibid si 1.

2017) nga qytetarët, shumica e të cilave merren me Kapitullin II të Kodit të Etikës (Raportimi i së Vërtetës) dhe kapitulli IV (e drejta e përgjigjes). Një nga sfidat kryesore për këtë mekanizëm vetërregullues mbetet situata e saj financiare dhe mbështetja e saj në financimin e donatorëve të jashtëm, një problem i përbashkët me shumicën e këshillave të shtypit në Evropën Juglindore.

6. Korniza e Zhvillimit të Strategjisë Nacionale për EMI

Pas konsultimeve fillestare nacionale rreth EMI, u arrit në përfundimin e pranuar gjerësisht në mes hisedarëve të EMI se EMI është i nevojshëm në Kosovë*¹²⁶. Përfundimet dytësore që dolën nga konsultimet nacionale shfaqën nevojën e menjëhershme për ta formuluar një kornizë strategjike për harmonizimin e të gjitha përpjekjeve për EMI dhe kanalizimin e mbështetjes në fusha specifike të fokusit. Si rezultat, u krijuan një sërë objektivash kornizë strategjike, së bashku me hisedarët fillestarë përgjegjës.

Kjo qasje arsyetohet me nevojën e përfshirjes së një programi në shkallë nacionale që është edhe i qëndrueshëm edhe koheziv në qasje. Koherenca e tillë mund të sigurohet më së miri nga një aktor shtetëror që posedon memorie institucionale të besueshme dhe aftësinë për të drejtuar një strategji shumë-brezëshe. Kjo i shërben luftimit të një problemi kontekstual në Kosovë*¹²⁷ për shkak të problemeve të mund të dalin nga mungesa e kontinuitetit të përfshirjes së aktorit jo-qeveritar në strategji. Për këtë shkak, akterët shtetërorë e mbajnë përgjegjësinë primare dhe fokusohen në ofrimin e përpjekjeve koherente. Po ashtu, pronësia siguron përfshirjen edhe në zinxhirët e tjerë të implementimit të politikës nacionale për EMI.

Për ta adresuar plotësisht sfidën për implementimin e një strategjie gjithëpërfshirëse nacional për edukimin mbi median dhe informacionin, u

¹²⁶ Ibid si 1.

¹²⁷ Ibid si 1.

identifikuan një sërë mirëkuptime të përbashkëta për EMI si një koncept i përbërë dhe EMI në Kosovë*¹²⁸.

- **Mirëkuptimi i Përbashkët 1: Strategjitë për Edukimin mbi Median dhe Informacionin në Kosovë*¹²⁹** duhet të jenë të dizajnuara veçanërisht për ta trajtuar të menduarit kritik. Zhvillimi i aftësisë për të vlerësuar në mënyrë kritike informacionin, proceset, paragjykimet dhe besimet është thelbësore për të siguruar internalizimin e EMI-it si një koncept i përbërë.
- **Mirëkuptimi i Përbashkët 2: Edukimin mbi Median dhe Informacionin duhet të nxisë dialog të hapur, të respektuar dhe të bazuar në fakte.** Pa diskriminim ndaj temës, një dialog gjithëpërfshirës dhe i suksesshëm duhet të jetë plotësisht pjesëmarrës - të kërkojë në mënyrë aktive përfshirjen e grupeve të marginalizuara - dhe i informuar – të inkurajojë në mënyrë aktive qytetarë të informuar kritikë të cilët marrin pjesë në dialog.
- **Mirëkuptimi i Përbashkët 3: Miratimi i EMI kërkon përfshirje të të gjithëve.** Përfshirja e bazuar në stimuj mund të ndihmojë vetëm pjesërisht në përvetësimin e EMI. Përfshirja e hisedarëve duhet të jetë vetë-nxitëse, për të mirën e të gjithëve.
- **Mirëkuptimi i Përbashkët 4: Përfshirja në përpjekjet për EMI është përfitim për palën pjesëmarrëse.** Përfshirja në përpjekjet për EMI duhet të ofrojë përfitim për palët që mbulojnë pjesën e tyre të punës në çdo përpjekje për EMI në Kosovë*¹³⁰. Hartimi i këtyre përpjekjeve duhet të sigurojë që përfitimet për hisedarët pjesëmarrës të merren parasysh.

Këto katër përfundime shërbejnë për formulimin e objektivave strategjike dhe specifike.

¹²⁸ Ibid si 1.

¹²⁹ Ibid si 1.

¹³⁰ Ibid si 1.

Objektivi Strategjik 1: Zhvillimi i Politikave Qeveritare

Për të siguruar qëndrueshmërinë e përpjekjeve për EMI, EMI duhet të transmetohet në të gjitha nivelet e sistemeve të arsimit obligativ dhe zgjedhor. Përveç kësaj, EMI duhet të përforcohet në të gjithë sistemet dytësore të informimit publik dhe të arsimit, duke përfshirë bibliotekat, galeritë dhe të integrohet në përpjekjet e tjera për shpërndarje. Kjo është veçanërisht e rëndësishme duke parë që profesionistët e gazetarisë ndajnë bindjen se leximi kritik i medias është një aftësi që duhet të mësohet në këto nivele.¹³¹ Këta profesionistë besojnë gjithashtu se mungesa e edukimit të publikut, dhe të vetë gazetarëve dhe redaktorëve të medias në lidhje me median dhe informacionin, është sfida kryesore e EMI në Kosovë*¹³². Prandaj, zhvillimi i politikave qeveritare të harmonizuara dhe gjithëpërfshirëse në lidhje me arsimin rreth EMI është një objektivi strategjik kyç.

Objektivi specifik 1: Harmonizimi i kornizës aktuale të kurrikulës së arsimit me fokus në të menduarit kritik. Korniza aktuale e kurrikulës duhet të rishqyrtohet tërësisht. Ky rishqyrtim duhet të nxjerrë rekomandime për përfshirjen e EMI dhe edukimit për informacion kritik përgjatë tërë kurrikulës në përputhje me Strategjinë dhe Udhëzuesit për EMI.

Objektivi specifik 2: Zhvillimi i një kornize për përfshirjen e EMI në të gjithë kurrikulën mësimore. Orët e mësimit dhe materialet mbështetëse të orëve të mësimit (përmbajtja e lëndëve, dizajni i orëve, librat) duhet ta përfshijnë pjesët për edukimin mbi informacionin kritik të kontekstualizuara për çështjet e përmbajtjes së lëndës. Një qasje e tillë do të ishte përfshirja e diskutimeve mbi edukimin për informacionin në temat si p.sh. gjeografi,

¹³¹ INDEP national online consultation with media professionals and media researchers. 31 respondents to multiple answer question “Who do you believe would have the highest impact in educating the public on media and information?”. Highest frequency answer is “Elementary and Middle schools” (67.7% of respondents) followed by Universities (58.1% of respondents). Answer options: 1) Parents and families, 2) Elementary, middle and high schools, 3) Universities, 4) Media, 5) Journalists and media professionals, 6) Civil Society and informal groups, 7) Informal and non-formal education, 8) MEST, 9) IMC, 10) Public Institution Public Relations Offices, 11) Journalist associations in Kosovo*, 12) No education necessary.

¹³² Ibid si 1.

matematikë,etj.

Objektivi specifik 3: Identifikimi dhe zbatimi i strukturave nxitëse dhe mekanizmave të detyrueshëm për përfshirjen e EMI në arsimin e lartë.

Përfshirja e mësimdhënies për EMI në nivelet më të larta të arsimit duhet të fokusohet gjerësisht në ofrimin e orëve zgjedhore ose si kërkesë thelbësore si pjesë e ndonjë kursi të nevojshëm për ta marrë diplomën. Së dyti, programet akademike për mësuesit duhet të sigurojnë përfshirjen e tërësishme të kurrikulës së trajnimit për EMI dhe aplikimin e saj në mjediset jo-mediale.

Objektivi specifik 4: Rivitalizimi i bibliotekave, galerive dhe qendrat e tjera të informacionit dhe vendosja e tyre si kanale të shpërndarjes së EMI.

Analizimi i nevojave aktuale të bibliotekave në shkolla dhe ndërmjetësuesit e tjerë të informacionit (të financuara nga qeveria) për funksionalizim të plotë të tyre. Zhvillimi i një plani për zhvillim harmonizues të qendrave të informacionit bashkë me zhvillimin e përmbajtjes dhe kurrikulës për EMI në këto qendra.

Objektivi specifik 5: Zhvillimi i kapaciteteve të TIK-ut në mjediset shkollore.

Zgjerimi i mësimin të TIK duhet ta përfshijë qasjen e lehtë në të mësuarit e informacionit online të mbikëqyrur (media sociale, përzgjedhja kritike e burimeve dhe vlerësimi i burimit të informacionit). Zgjerimi i kapaciteteve të TIK-ut në përputhje me EMI duhet gjithashtu të përqendrohet në inkurajimin e grave dhe pakicave në zgjerimin e aftësive të tyre të TIK-ut, ndoshta përmes qasjes preferenciale.

Akterët: Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë e mban përgjegjësinë primare për themelimin e grupeve punuese për zhvillimin e kurrikulës dhe formave të tjera të ndërhyrjes në politika. Kjo mund të bëhet në bashkëpunim me Zyrën për Qeverisje të Mirë që mund të shërbejë si ndërlidhje për trupat ndër-qeveritarë. Organizatat e shoqërisë civile, veçanërisht organizatat e fokusuara profesionalisht në edukim dhe medie, duhet të përfshihen në zhvillimin e politikave. Akademikët dhe hulumtuesit duhet gjithashtu të përfshihen në dhënien e inputit në procesin e hartimit.

Objektivi Strategjik 2: Harmonizimi i politikave të mediave dhe zhvillimi i kapaciteteve të medias në Kosovë*¹³³.

Duke e njohur nevojën për ta mbajtur një politikë mosndërhyrjeje me mediat, duke siguruar njëkohësisht përvetësimin e koncepteve të EMI brenda këtyre medieve, qëllimet e këtij objektivi strategjik janë zhvillimi i strukturave nxitëse që nxisin zbatimin konceptet e EMI nga gazetarët dhe mediat.

Bazuar në konsultimet nacionale, grupe të shumta ekspertësh bien dakord për faktin se në Kosovë*¹³⁴, mediat tradicionale ende mbajnë një nivel të konsiderueshëm shikueshmërie dhe lexuesish online. Si të tilla, ata luajnë rol kyç në informimin e qytetarëve dhe janë krijuar aktivë të opinioneve. Kjo është edhe përfitim dhe sfidë. Aspekti i dobishëm i këtij realiteti kontekstual në Kosovë*¹³⁵ është se sigurohet një adresë përmes së cilës mund të targetohet koncepti i EMI te publiku përmes vetë mediave. Sfidat rrjedh nga burimet gjysmë tradicionale, jo transparente të mediave që përcaktojnë një pjesë të spektrit të medias në Kosovë*¹³⁶ dhe nga një paaftësi e brendshme për të ndikuar, madje edhe për të identifikuar vendimmarrësit, brenda këtyre mediave.

Sidoqoftë, miratimi i edukimit për EMI-t dhe aktivitetet e informimit nga mediat kryesore tradicionale në vend sjellin përfitime për vetë mediat. Kryesisht, mediat që miratojnë politika të tilla do të përfitonin nga rritja e besnikërisë së shikuesve / lexuesve dhe rritjes së besueshmërisë - të cilat ende janë nxitës të konsiderueshëm të të ardhurave në Kosovë*¹³⁷. Së dyti, me zhvillimin e njëkohshëm të programeve për edukim të vazhdueshëm për gazetarët - përmes mjeteve online - vetë mediat do të përfitonin nga rritja e kapaciteteve profesionale të stafit të saj të prodhimit.

¹³³ Ibid si 1.

¹³⁴ Ibid si 1.

¹³⁵ Ibid si 1.

¹³⁶ Ibid si 1.

¹³⁷ Ibid si 1.

Si e tillë, përafrimi i strukturave nxitëse vullnetare për përvetësimin e përpjekjeve për edukimin publik për EMI nga mediat tradicionale me materiale të gatshme për trajnim dhe edukim duhet të sigurojnë një përpjekje të suksesshme në fushën e informimit.

Objektivi specifik 1: Ideimi i një mekanizmi veprimi përmes të cilit mediat do të ishin mjete aktive për ofrimin e edukimit EMI. Akterët shtetërorë dhe jo-shtetërorë të përfshirë në procesin e zhvillimit të EMI në Kosovë*¹³⁸ duhet ta formojnë një grup aktiv punues, inkluziv për media, për ta krijuar një mekanizëm të qëndrueshëm dhe jo-ndërhyrës që mediat të ofrojnë EMI për qytetarët. Kjo përpjekje mund të ndërtohet mbi, ose bashkë, përpjekjet aktuale nga organizatat ndërkombëtare për ta bërë të njëjtën.

Objektivi specifik 2: Zhvillimi i kurrikulave të trajnimit vullnetar në formatin online për konceptet e EMI për gazetarët dhe qytetarët. Duke e përdorur TIK-un si mjetin më të mirë të shpërndarjes, dhe si një koncept të brendshëm të EMI, duhet të zhvillohen materiale trajnuese mbi EMI për gazetarët. Materialet trajnuese duhet të jenë të disponueshme, të mirëmbajtura dhe të përditësuara gjatë tërë kohës sipas nevojës. Strukturat nxitëse për kompletimin e materialeve trajnuese duhet të ofrohen për medie dhe njëjtë për profesionalistët e rinj dhe ata me përvojë.

Objektivi specifik 3: Krijimi dhe mbështetja e një mekanizmi aktiv, joformal dhe informativ për të avokuar te mediat për përfshirjen e koncepteve të EMI në raportimet dhe politikat editoriale. Mekanizmi informativ duhet të mbikëqyret nga një trup rregullator i medias dhe të jetë në vullnetar, i përbërë prej organizatave joqeveritare dhe ekspertëve të tjerë. Mekanizmi duhet t'i zhvillojë materialet e veta informative dhe t'i përdorë lidhjet ekzistuese në mes rregullatorëve, OJQ-ve dhe medieve që konceptet e EMI të pëvetësohen më tutje nga mediet.

Objektivi specifik 4: Zhvillimi i një mekanizmi për t'u mundësuar medieve dhe gazetarëve që të shërbejnë si edukatorë të EMI në

¹³⁸ Ibid si 1.

kanalet e arsimit formal, joformal dhe informal. Gazetarët e edukuar për EMI mund të luajnë rol thelbësor për tejkalimin e boshllëkut të kapacitetit në mes të mësuesëve aktualë dhe atyre të ardhshëm në përvetësimin e koncepteve të EMI. Si e tillë, gazetarët profesionalë, si pjesë e punës së tyre vullnetare mund t'i udhëheqin aktivitetet jo-formale dhe informale të informimit në shkolla dhe qendrat për mësim për të rriturit për t'i informuar me konceptet e EMI të fokusuara specifikisht në medie. Idealisht, gazetarëve mund t'u ofrohen materiale të gatshme për t'ua lehtësuar ngarkesën e angazhimit dhe për ta siguruar vendosjen e harmonizuar të synimit të të mësuarit me strategjitë e tjera nacionale për EMI.

Akterët: Komisioni i Pavarur për Medie (KPM) duhet t'i mirëmbajë aktivisht aktivitetet e koordinimit dhe informimit përgjatë tërë procesit. Materiali dhe aktiviteti për informim do të ndërmerret së bashku me organizatat e shoqërisë civile (OSHC) dhe mediet pjesëmarrëse në baza vullnetare. Zyra për Qeverisje të Mirë duhet të informohet për të gjitha aktivitetet dhe të përfshihet aktivisht kur shfaqen mundësitë.

Objektivi Strategjik 3: Harmonizimi i përpjekjeve individuale të organizatave për maksimizimin e ndikimit.

Disa përpjekje për EMI në Kosovë*¹³⁹ tashmë janë në proces nga një numër organizatash vendore dhe ndërkombëtare. Këto përpjekje shkojnë nga mekanizmat formalë dhe joformalë të edukimit dhe trajnimit, deri te aktivitetet që lidhen me qëllimet e EMI-t (të tilla si ofrimi i edukimit të TIK për gratë). Një faktor i përbashkët që zhvillohet në të gjitha këto përpjekje është koordinimi – te shumica, koordinimi është shumëpalësh, por jo gjithëpërfshirës. Si e tillë, u identifikua nevoja për një përpjekje të koordinuar.

Nevoja për një qasje të koordinuar i shërben fillimisht shfrytëzimit më të mirë të kapaciteteve unike profesionale të secilës organizatë, si dhe për të shmangur përpjekjet e dyfishuara në të gjithë sistemin. Ky koordinim gjithashtu do të ndihmonte në krijimin e një kanali inputi në përpjekjet e tjera të koordinuara.

¹³⁹ Ibid si 1.

Objektivi specifik 1: Krijimi i një rrjeti formal të organizatave joqeveritare të orientuara nga drejt EMI-t. Rrjeti formal do të shërbejë për të modernizuar përpjekjet e organizatave joqeveritare drejt zbatimit të EMI, të japë kontribut zyrtar në përpjekjet e qeverisë, dhe në përgjithësi ta modernizojë procesin.

Objektivi specifik 2: Përdorimi i rrjetit formal për të ofruar input për të gjitha objektivat e tjera strategjike. Rrjeti formal duhet të shërbejë si pikë e vetme e fokusit në lidhje me EMI për organizatat e shoqërisë civile dhe përfshirjen e tyre në politikat dhe strategjitë kombëtare të MIL.

Objektivi specifik 3: Përfshirja e organizatave informale akademike dhe hulumtuese në rrjetin formal. Përfshirja e akademikëve dhe hulumtuesve të pavarur dhe joformalë, siguron që të gjitha aktivitetet e ndërmarra ta marrin parasysh perspektivën më të gjerë gjatë fazës së projektimit dhe ndihmon në miratimin më të gjerë.

Objektivi specifik 4: Hartimi dhe implementimi i axhendës së zhvillimit të hulumtimit për EMI në Kosovë*¹⁴⁰. Grupi formal duhet të hartojë dhe t'u caktojë politika dhe kërkime të tjera për EMI në Kosovë*¹⁴¹ përbërësve të rrjetit. Hulumtimi duhet të jetë kryesisht parandalues, me qëllim që të plotësojë përpjekjet për EMI në të gjithë spektrin e aktorëve implementues dhe gjithashtu hulumtues - për ta zgjeruar kuptimin e EMI në kontekstin kosovar*¹⁴².

Aktorët: Organizatat e Shoqërisë Civile do ta udhëheqin procesin e themelimit të rrjetit formal, dhe do t'i hartojë rregullat dhe programin e tij. Akademikët, hulumtuesit dhe hisedarët tjerë joformalë do të përfshihen sipas kapaciteteve. Zyra për Qeverisje të Mirë duhet të përfshihet përgjatë tërë procesit që të sigurojë ndërlidhjen e iniciativat tjera.

¹⁴⁰ Ibid si 1.

¹⁴¹ Ibid si 1.

¹⁴² Ibid si 1.

Objektivi Strategjik 4: Sigurimi i gjithëpërfshirjes të grupeve të marginalizuara në të gjithë strategjinë kombëtare për EMI.

Përfshirja është një koncept kyç i EMI dhe si e tillë të gjitha aktivitetet e planifikimit, dizajnit dhe zbatimit duhet të filtrohen përmes një lente përfshirëse proaktive. Kjo lente duhet të aplikohet nga të gjithë aktorët në të gjitha fazat e zhvillimit dhe zbatimit.

Hisedarët e përfshirë në konsultimet nacionale ranë dakord në parim që sigurimi i zbatimit të një agjende gjithëpërfshirëse në EMI në Kosovë*¹⁴³ kërkon përqendrim të veçantë. Ky fokus është përcaktuar si një objektivi strategjik në vetvete që të përshkruajë rëndësinë e tij dhe gjithashtu të detyrojë vetë-përputhshmërinë nga të gjithë aktorët pjesëmarrës në EMI.

Objektivi specifik 1: Në mënyrë aktive të përfshihen përfaqësuesit e grupeve të marginalizuara (gratë, të rinjtë dhe minoritetet etnike, seksuale dhe minoritetet e tjera të marginalizuara) me fuqi të vetos gjatë gjithë iniciativave të politikave dhe harmonizimit dhe grupeve të hisedarëve. Këta përfaqësues do të jenë kontribuues të barabartë në hartimin e politikave dhe aktivitetet e harmonizimit dhe të gjithë organet organizative do të zotohen, sipas statutit, ta respektojnë fuqinë e vetos së tyre në formulimet dhe dokumentet finale.

Objektivi specifik 2: Të angazhohen në mënyrë aktive ekspertët e çështjeve të marginalizuara në formulimin e politikave, pavarësisht nga pjesëmarrja vullnetare e përfaqësuesve të grupeve të marginalizuara. Ky objektivi specifik kërkon përfshirjen e profesionistëve akademikë dhe profesionistë të tjerë me specializim të nivelit të lartë në çështjet e grupeve të marginalizuara në të gjitha aktivitetet e hartimit dhe zbatimit të politikave. Ky objektivi i dytë specifik shërben për të siguruar një qasje pro-aktive për të siguruar që nevojat e grupeve të marginalizuara të cilat nuk kanë një zë të bashkuar - pavarësisht nga arsyet e mungesës së zërit - janë gjithashtu të përfaqësuara në procesin e formulimit.

¹⁴³ Ibid si 1.

Objektivi specifik 3: Financimi duhet të pasqyrojë synimin kur të hartohen politikat e vetëdijshme për grupet të marginalizuara. Një proces gjithëpërfshirës i shqyrtimit të financimit duhet të kryhet përpara miratimit të politikave që fokusohet në vlerësimin nëse financimi pasqyron synimin kur harton strategjitë dhe politikat për EMI duke i pasur parasysh grupet e marginalizuara. Ky objektivi shërben për të kapërcyer një hendek të perceptuar ndërmjet qëllimit dhe financimit aktual kur janë në pyetje grupet e marginalizuara.

Akterët: Të gjithë hisedarët, formalë, joformalë, me fokus të veçantë në akterët formalë me fuqi vendimmarrjeje përgjatë fazës së hartimit dhe zbatimit të politikave për EMI.

Objektivi strategjik 5: Komunikoni, matni, analizoni dhe komunikoni përsëri. Aspekti më i rëndësishëm i një përpjekje nacionale për EMI është komunikimi - përkatësisht informimi i qytetarëve në tërë Kosovën*¹⁴⁴ rreth iniciativave, politikave dhe përpjekjeve që po bëhen në sferën e EMI. Aspekti dytësor i këtij komunikimi është matja - duke siguruar që bazat të jenë vendosur dhe përmirësimet në strategji të jenë bërë duke përdorur analiza të bazuara në dëshmi.

Objektivi specifik 1: Zbatimi i një fushate të vazhdueshme dhe gjithëpërfshirëse të ndërgjegjësimit publik për të kërkuar input në strategjitë në nivel nacional. Ky kontribut duhet të shërbejë për të tërhequr vëmendjen e publikut për aktivitetet që do të nisnin në Kosovë*¹⁴⁵, si dhe për ta kornizuar në mënyrë korrekte fushatën e edukimit për EMI për të përmirësuar përvetësimin e saj nga qytetarët.

Objektivi specifik 2: Sigurimi që të gjitha politikat dhe strategjitë e reja përfshijnë gjenerimin e synimeve SMART, me fokus në matjet para dhe pas ndërhyrjes. Zhvillimi i një mentaliteti të fokusuar në të dhëna për zbatimin e EMI-it siguron që të gjitha vendimet e ardhshme të bazohen në dëshmi.

¹⁴⁴ Ibid si 1.

¹⁴⁵ Ibid si 1.

Aktorët: Të gjithë akterët përgjegjës për një sërë aktiviteteve duhet të përqendrohen në objektivin e dytë specifik. Fushata gjithëpërfshirëse informative duhet të udhëhiqet nga Zyra e Qeverisjes së Mirë me ndihmën e OShC-ve dhe organizatave të tjera partnere.

7. Përfundimet dhe hapat e ardhshëm

1. Zyra për Qeverisje të Mirë e Kosovës¹⁴⁶, si rezultat i përkushtimit të shprehur gjatë konsultimeve fillestare, duhet ta marrë përsipër, në bashkëpunim me organizatat kryesore të shoqërisë civile, vendosjen e strukturës organizative të një grupi fillestar punues. Grupi fillestar punues do të jetë gjithashtu përgjegjës që vullnetarisht ta caktojë një hisedar përfaqësues për secilin grup të interesuar të identifikuar - nga përfaqësuesit individualë të pakicave, ekspertët e temave, përfaqësuesit e industrisë etj.

2. Grupi fillestar punues do të jetë i ngarkuar me zgjerimin e objektivave strategjike dhe specifike të zhvilluara më sipër, si dhe hartimin e një liste fillestare të bartësve të pishtarit dhe kontribuesve në secilin zinxhir të objektivave. Grupi fillestar punues duhet gjithashtu të sigurojë që para fillimit të çdo seance pune, të gjithë kontribuesit potencialë për një objektiv strategjik të jenë kontaktuar dhe të marrin pjesë në këtë proces.

3. Grupi fillestar punues, nën mbikëqyrjen e Zyrës për Qeverisje të Mirë, në bashkëpunim me grupet punuese të objektivave strategjike, do të zhvillojë gjithashtu mekanizma për përcjelljen e vetë procesit të strategjisë, politikës dhe zbatimit. Këto mekanizma përcjellës do të shërbejnë për të siguruar që procesi të vazhdojë përpara, si dhe përcjelljen e progresit.

4. Pas krijimit të grupeve punuese për objektivat strategjike dhe pasi të caktohen rolet udhëheqëse të tyre, këto grupe do të zhvillojnë plane të detajuara të punës, duke përfshirë zhvillimin e studimeve bazë për arritjen e objektivave të tyre përkatës.

¹⁴⁶ Ibid si 1.

5. Procesi i lartpërmendur duhet t'i përfshijë të gjithë aktorët kryesorë. Në rastin e grupeve të marginalizuara të papërfaqësuar, duhet të bëhen përpjekje të shumta për t'i gjetur përfaqësuesit ose ekspertët e grupeve të marginalizuara, nëse përfaqësimi vullnetar është i vështirë për t'u siguruar. Është e rëndësishme që përfshirja të sigurohet që të adresohen nevojat e grupeve më të ndjeshme në gjithë këtë proces.

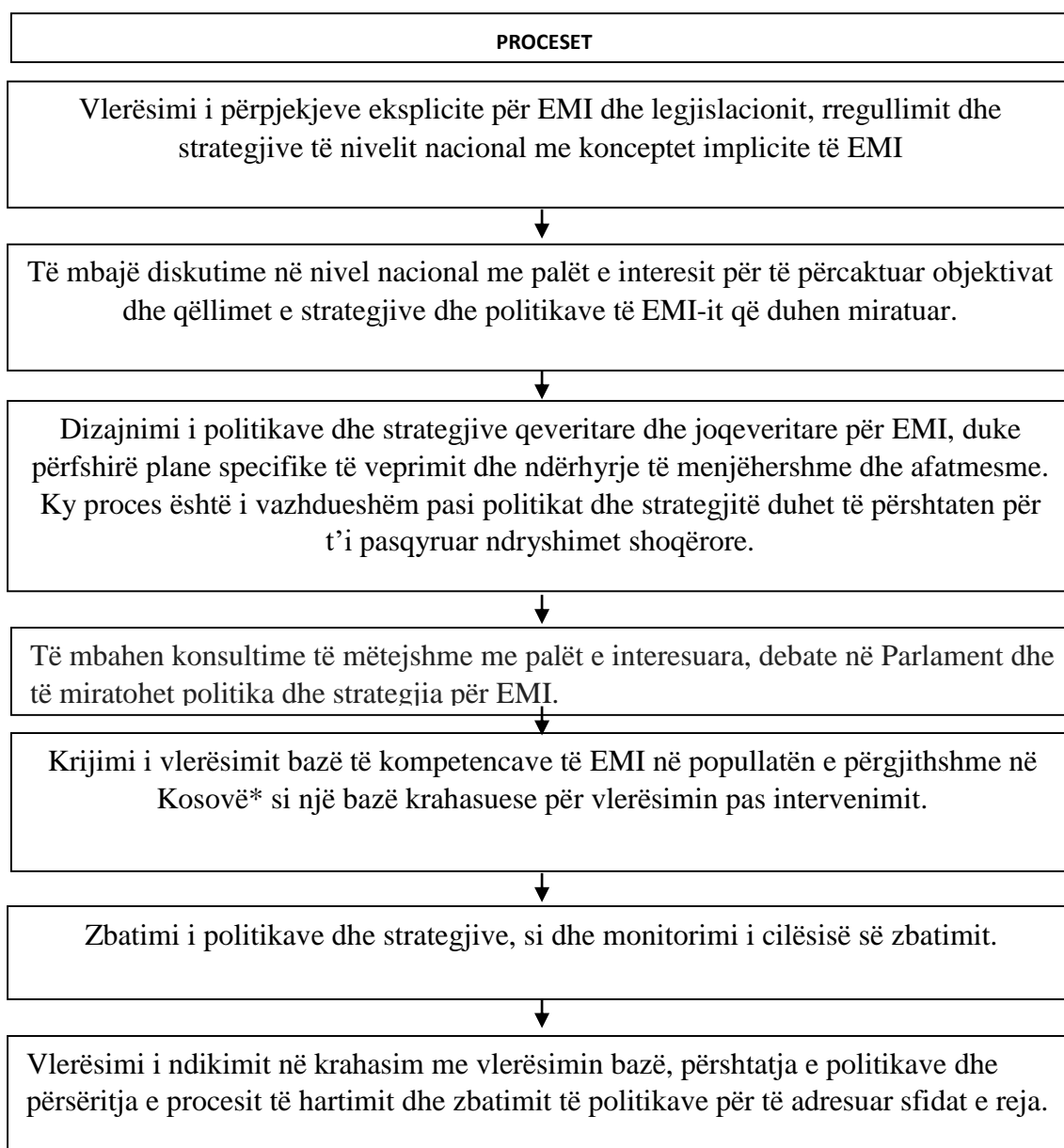
5. Duhet të zhvillohet një fushatë e gjerë sensibilizuese para fillimit të punës së strategjisë nga grupet punuese strategjike. Fushata e ndërgjegjësimit duhet ta edukojë publikun e gjerë rreth koncepteve fillestare të EMI, qëllimit të grupit fillestar punues dhe grupeve strategjike të punës, si dhe të ofrojë mundësi për përfshirjen e feedback-ut mbi procesin për të gjithë qytetarët.

6. Plane të detajuara strategjike, legislative dhe zbatuese do të zhvillohen nga të gjitha grupet pas përfundimit të seancave fillestare të punës që do të plotësojnë dhe / ose zëvendësojnë këtë dokument politikash mbi EMI në Kosovë*¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Ibid si 1.

8. Udhërrëfytyesi për EMI në Kosovë*¹⁴⁸

Më poshtë është një plan veprimi paraprak për zhvillimin gjithëpërfshirës të politikave dhe strategjive të EMI me harmonizimin në mes aktorëve të ndryshëm. Të gjitha proceset parashikojnë përfshirjen e të gjithë aktorëve të mundshëm në mënyrë që të sigurohet një qasje e harmonizuar pa mbivendosje.

¹⁴⁸ Ibid si 1.

9. ANEKSET

9.1. ANEKS I: Nivelet e Edukimit në Kosovë*¹⁴⁹

Aktualisht, sistemi i edukimit në Kosovë*¹⁵⁰ është i organizuar sipas këtyre kategorive:

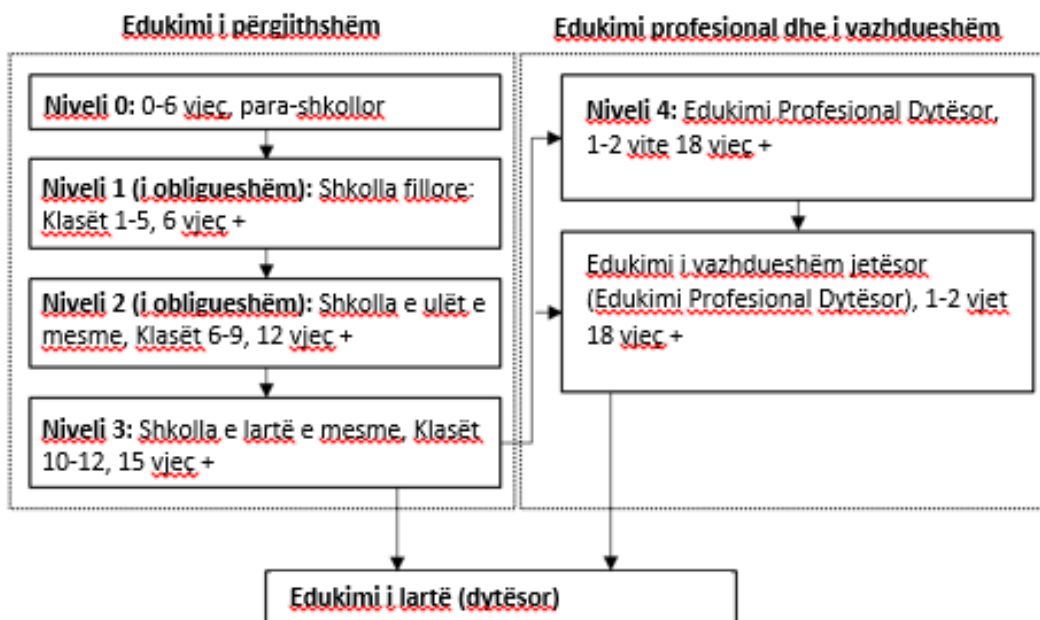

Figure 1: Kosova*¹⁵¹ Organizimi i Niveleve të Organizimit: Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Kosovë*¹⁵²

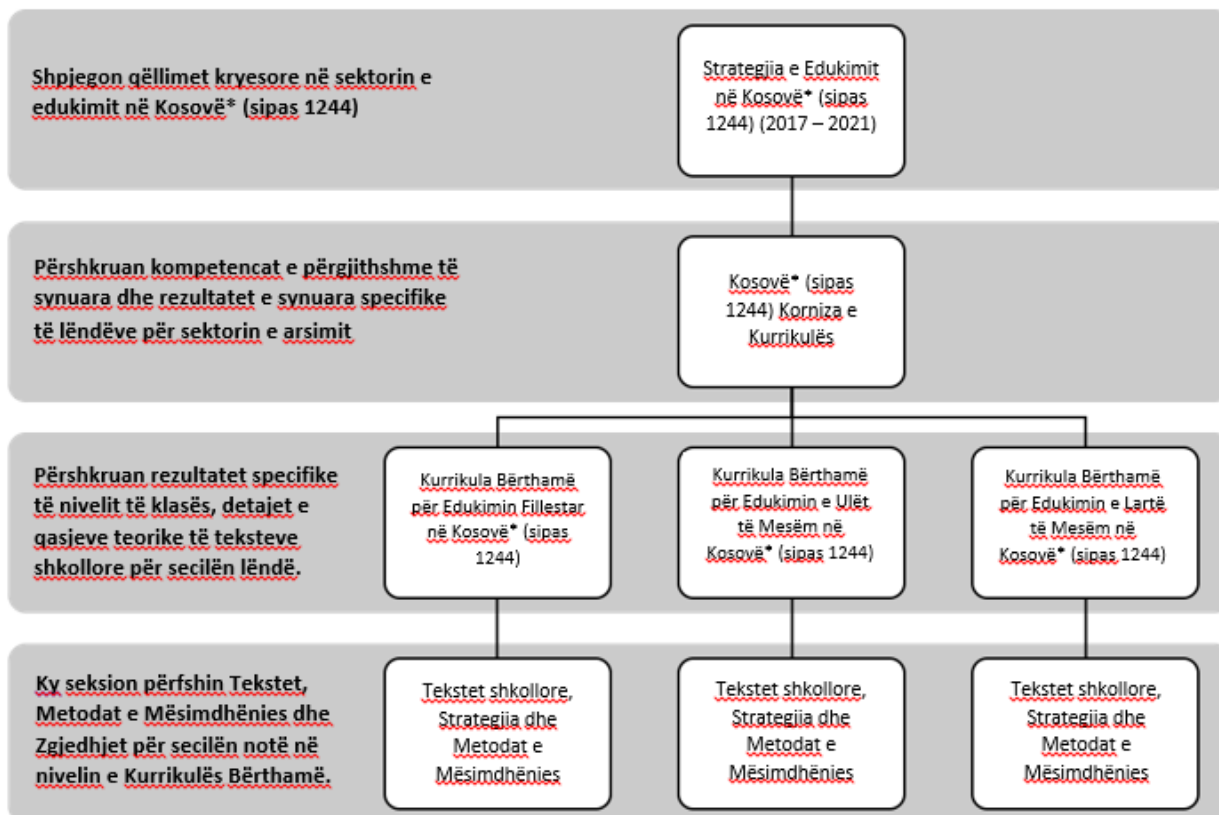
¹⁴⁹ Ibid as 1.

¹⁵⁰ Ibid as 1.

¹⁵¹ Ibid as 1.

¹⁵² Ibid as 1.

9.2. ANEKS II: Nivelet e Edukimit në Kosovë*¹⁵³

Dokumentet e politikave që përshkruajnë qasjen dhe përmbajtjen e arsimit në nivelin parauniversitar.

¹⁵³ Ibid si 1.

